Domnitori
și voievozi

11

Colonel (rez.) TRAIAN MUTAȘCU

RADU ȘERBAN

DOMNITORI
ŞI VOIEVOZI

Colonel (rez.) TRAIAN MUTAŞCU

RADU ŞERBAN

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI — 1978

Coperta: STIHI BOGDAN

ŢARA ROMÂNEASCĂ LA CUMPĂNĂ DE VEACURI

SITUAŢIA DIN AFARA HOTARELOR ŢĂRII

În urma războaielor de cucerire duse timp de două veacuri, statul feudal otoman atinsese în a doua jumătate a secolului al XVI-lea culmea expansiunii sale teritoriale. Imperiul otoman se întindea în acea epocă pe trei continente : de la Caucaz la Budapesta şi coasta de nord a Africii, de la Bagdad şi Täbris la frontierele Marocului ; Marea Marmara şi Marea Neagră ajunseseră adevărate „lacuri" în cadrul acestui imens imperiu.

În momentul cînd pentru Europa centrală pericolul otoman devenise acut, principalele ţări continentale se găseau în raporturi contradictorii, dominate de dezbinare. Polonia, neliniştită de planurile de expansiune spre sud-est ale habsburgilor, căuta să păstreze raporturi bune cu Poarta, pentru a avea asigurat un sprijin în caz de nevoie ; Rusia, ocupată cu lichidarea urmărilor intervenţiei poloneze pe teritoriul ei, nu putea constitui încă o forţă într-o eventuală acţiune comună împotriva otomanilor ; Spania, angajată în războaiele cu Anglia, cu Franţa şi cu Ţările de Jos, nu era în măsură să acţioneze cu tot potenţialul ei militar împotriva Semilunii. Singura putere care putea să se opună ofensivei otomane spre centrul Europei era în

acel moment Imperiul habsburgic. La a juca acest rol Austria era chemată în primul rînd de faptul că ofensivele Porții îndreptate împotriva Vienei — care reușise să reziste cu greu pînă atunci — vizau însăși inima Imperiului habsburgic ; în al doilea rînd, planurile de expansiune ale Austriei spre sud-estul european erau împiedicate de prezența puterii musulmane în Balcani.

Interesat în realizarea unei acțiuni comune a principalelor puteri europene împotriva otomanilor era și papa Clement VIII, care stăruia pentru înființarea unei ligi antiotomane. Papa spera că în modul acesta va reface prestigiul pierdut de biserica catolică — din cauza Reformei — în Germania, Anglia, Țările de Jos și Scandinavia, aducînd sub ascultarea Vaticanului popoarele creștine din Imperiul otoman, în cazul cînd se izbutea eliberarea lor de sub stăpînirea musulmană cu ajutorul papal.

În liga antiotomană — așa numita „ligă sfîntă“ — au intrat însă, datorită realității politice existente în acel moment, numai Austria, cîteva state italiene (Toscana, Mantua, Ferrara), precum și țările române vasale Porții : Transilvania, Moldova și Țara Românească.

Participarea țărilor române la lupta contra Semilunii, considerată de contemporani ca o „răscoală“ împotriva dominației otomane, a fost determinată, pe de o parte, de exploatarea excesivă a acestor principate de către Poartă, care aducea mari prejudicii maselor de țărani și de tîrgoveți, și care, într-o anumită măsură, lovea și în interesele acelei părți a boierimii care

pînă atunci pactizase cu turcii, iar pe de altă parte, de dorul de libertate care dăinuia de veacuri în sufletul poporului român.

Deşi Austria era în mod deosebit interesată în obţinerea victoriei împotriva Porţii, ea nu a dat un sprijin substanţial ţărilor române în războiul dus pentru înlăturarea suzeranităţii otomane. De aceea, greutatea luptelor cu armatele sultanului a revenit acestora şi, în special, oştilor muntene, care au trebuit să facă faţă în condiţii deosebit de grele campaniei întreprinse de Sinan paşa în anul 1595 în Ţara Românească.

Cu toate străduinţele depuse de voievodul Mihai Viteazul pentru a obţine un ajutor din partea Poloniei în lupta împotriva otomanilor, aceasta nu a răspuns concret la cererile lui. Astfel, domnul român a fost obligat să se orienteze către Austria, să ceară ajutor imperialilor în lupta împotriva Porţii, ajutor care era însă condiţionat de împiedicarea acţiunii de dominare a Poloniei în spaţiul carpato-dunărean.

Dar viziunea politică a lui Mihai Viteazul mergea mult mai departe. El a înţeles că unirea sub un singur sceptru a celor trei ţări române — Transilvania, Moldova şi Ţara Românească — ar fi creat în spaţiul carpato-dunărean un adevărat „bastion" care se putea opune cu succes expansiunii otomane şi ar fi pus, în acelaşi timp, stavilă influenţei polone în această zonă.

Declanşînd campania din anul 1599 prin care s-a vizat scoaterea Transilvaniei de sub dominaţia străină, ca şi campania din anul 1600 în Moldova prin care s-a urmărit alungarea de pe

tron a lui Ieremia Movilă, omul panilor polonezi, Mihai a dat viață tocmai acelui gînd, răspunzînd în același timp intereselor vitale ale poporului român. Dar împrejurările erau vitrege. Știm că Moldova a fost ocupată la scurt timp de către nobilimea polonă, Ieremia Movilă readus în scaun, iar oastea leșească, condusă de cancelarul Ian Zamoyski, a pornit o acțiune ofensivă asupra Țării Românești. După victoria obținută asupra lui Mihai Viteazul, care a fost nevoit să se retragă în Transilvania, Zamoyski a așezat pe tronul de la Tîrgoviște pe Simion Movilă, fratele domnului moldovean.

Urcarea lui Simion Movilă pe scaunul Țării Românești a obținut în cele din urmă consimțămîntul Porții. O confirmare a acestui consimțămînt este faptul că la 25 noiembrie 1600 Simion a primit din partea sultanului însemnele domniei — cuca și mantaua.

Așezarea pe tron a lui Simion Movilă s-a înfăptuit cu sprijin armat dat de poloni și moldoveni, dar ea a mai fost ajutată și de faptul că la început o parte din boierimea munteană trecuse de partea lui : „[...] au început a veni toți boierii Țării Muntenești și slujitorii, priimindu pre Simion vodă domnu cu giurămîntu", arată cronicarul Miron Costin. Boierimea munteană, ca și în alte ocazii, a avut în această situație o atitudine oportunistă. Desigur, ea spera într-o mai mare stabilitate a domniei lui Simion Movilă, sprijinit de feudalii poloni, de otomani și de moldoveni, stabilitate care să-i asigure condiții mai bune de exploatare a țărănimii aservite. Chiar frații

Buzești, cei mai puternici boieri din acea vreme, care susținuseră politica lui Mihai, au trecut de partea lui Simion : „cîte-și trei frații [...] se hiclenise de către Mihai Vodă și se închinase lui Simion", spune un izvor.

STAREA DINĂUNTRU A ȚĂRII

Situația internă a Țării Românești la începutul secolului al XVII-lea reflectă continuarea procesului de transformări social-economice începute în veacul precedent.

Într-adevăr, în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea schimbul de produse avînd la bază relațiile marfă-bani a marcat o oarecare creștere, dar datorită păstrării statutului de vasalitate față de Poartă, economia Țării Românești nu a putut lua un avînt prea mare. Ramura economică în care creșterea a fost mai accentuată a constituit-o agricultura, ale cărei produse erau căutate, cu precădere, în Imperiul otoman.

Pentru sporirea produselor agricole pe care domnul, boierii și mînăstirile le transformau în marfă, era nevoie de suprafețe de pămînt cît mai mari și de brațe de muncă cît mai numeroase.

Feudalii își sporeau pămîntul necesar culturii cerealiere prin folosirea terenurilor necultivate, prin tăierea pădurilor și, nu rareori, prin cotropirea delniților țărănești.

Creșterea continuă a obligațiilor către Poartă în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului

al XVI-lea a dus la impunerea de biruri tot mai mari, a căror greutate apăsa în primul rînd pe umerii ţăranilor. Acest fapt, împreună cu cotropirea loturilor ţărăneşti de către marii feudali, a contribuit în mare măsură, printre altele, la ruinarea ţăranilor în această epocă.

Unul din fenomenele caracteristice care oglindeşte ruinarea ţărănimii la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea îl constituie apariţia la sate a „vecinilor săraci", adică a vecinilor fără pămînt care lucrau acolo unde le cerea feudalul.

În această perioadă asistăm la pierderea libertăţii unui număr tot mai mare de ţărani, care se văd nevoiţi să se vîndă boierilor ca rumîni. Documentele ne arată în mod lămurit cauzele principale care au determinat pierderea libertăţii de către o parte din ţărănime. Aceste cauze au fost : neputinţa ţăranilor de a-şi plăti datoriile contractate la boieri şi neplata la timp a birului devenit din ce în ce mai apăsător. În perioadele de foamete datorită recoltelor slabe ţăranii erau adesea obligaţi să se vîndă cu tot pămîntul lor ca să aibă din ce trăi.

Exploatarea tot mai nemiloasă la care era supusă ţărănimea la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi începutul secolului al XVII-lea a provocat, cum era de aşteptat, o împotrivire serioasă din partea maselor ţărăneşti. Formele pe care le-a luat această împotrivire se oglindesc în documentele vremii. Aşa, de pildă, una din forme consta în arderea sau răpirea actelor de proprietate ale boierilor asupra pămîn-

turilor țărănești. O altă formă era uciderea boierilor care săvîrșeau abuzuri intolerabile în dauna țărănimii. Un alt mod de împotrivire era fuga în masă de pe moșii, ajungîndu-se astfel la depopularea, la „spargerea" satelor. În sfîrșit, împotrivirea țăranilor a căpătat uneori un caracter mai energic, cum s-a întîmplat în timpul cînd Mihai Viteazul era în Transilvania, „cînd s-a fost ridicat toate satele din țară să se judenească [...]".

Un alt aspect caracteristic al procesului social-economic ce se desfășoară în Țara Românească la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea îl constituie dezvoltarea tîrgurilor și orașelor. Baza producției în aceste orașe o asigurau meșteșugarii, despre care avem numeroase mențiuni documentare. Dar cu toată dezvoltarea pe care au început să o ia meșteșugurile în această perioadă, tîrgurile continuă să-și păstreze caracterul de centre comerciale mai mult decît de centre de producție. Dezvoltarea tîrgurilor a avut ca urmare creșterea nevoii asigurării produselor agricole pe care orășenii au căutat să le obțină nu numai de pe piață, ci și din rezerva agricolă din preajma orașelor. Apărînd această rezervă de încercările de cotropire ale feudalilor și urmărind chiar să o lărgească, orășenii au avut de purtat numeroase procese cu aceștia.

Recapitulînd cele arătate pînă acum, observăm că principala trăsătură a vieții sociale în Țara Românească la începutul secolului al XVII-lea o constituie intensificarea luptei duse de masa țărănimii și de tîrgoveți împotriva

boierimii și a mînăstirilor care săvîrșeau silnicii și abuzuri. Domnia, legată prin interese de clasele exploatatoare, era în esență de partea acestora. Au fost însă și domnitori care și-au dat seama de însemnătatea deosebită pe care o prezintă atragerea de partea lor a țăranilor și a tîrgoveților în lupta pentru întărirea puterii centrale împotriva tendințelor separatiste, proprii marii boierimi. Acești domni au luat o serie de măsuri în folosul țărănimii și al tîrgoveților. Așa a făcut, de pildă, Radu Șerban, care a decretat „moratoriul" pentru stingerea datoriilor și a creat „slobozii", ale căror semnificație și importanță vor fi arătate ceva mai departe.

Fără a pierde din vedere contradicțiile inerente care existau în sînul populației Țării Românești la începutul secolului al XVII-lea, se poate afirma totuși că exista în același timp o problemă de importanță vitală în care interesele marii majorități a populației se împleteau strîns : este vorba de necesitatea înlăturării definitive a dominației otomane. Exploatarea feudală și dominația străină constituiau o frînă puternică în dezvoltarea societății românești și apăsau din greu pe grumazul poporului. Tocmai de aceea — așa cum se arată în „Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism" — „Încă de la apariția primelor formațiuni statale românești, luptele maselor populare împotriva exploatării feudale au fost

strîns împletite cu luptele împotriva dominației străine. Această particularitate specifică și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gîndi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin luptă hotărîtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară".

Dominația străină, cu tot cortegiul ei de forme de asuprire și împilare, a înrăutățit și mai mult viața maselor populare, accentuînd adesea la extrem exploatarea acestora. Referitor la acest fapt, în Programul partidului se arată, printre altele: „Exploatarea feudală a fost agravată de dominația marilor imperii vecine, otoman, habsburgic, țarist — îndeosebi de dominația otomană — care prin războaie, prăzi și biruri au secătuit, veacuri de-a rîndul, avuția țărilor românești".

Dominația Semilunii lovea direct, pe multiple planuri, în interesele întregii populații, dar mai cu seamă în cele ale țărănimii și ale tîrgoveților. Supuse unei duble asupriri — aceea a clasei dominante din interior și aceea a otomanilor — țărănimea și tîrgoveții ajunseseră, la sfîrșitul secolului al XVI-lea și la începutul secolului al XVII-lea, într-o situație din cele mai grele, din care sperau să găsească — măcar parțial — o ieșire prin înlăturarea suzeranității Porții asupra țării. Dealtfel, în împrejurările date, înlăturarea dominației străine era o condiție indispensabilă pentru desfășurarea unei

lupte mai ample împotriva exploatatorilor dinăuntru.

Pentru o bună parte din boierimea munteană însă nevoia înlăturării dominației otomane a apărut ca rezultat al unui întreg proces istoric asupra căruia va trebui să ne oprim puțin.

Istoria patriei ne arată că, începînd cu secolul al XV-lea, marea boierime munteană s-a orientat spre o politică de înțelegere cu Poarta. Cauzele care au îndreptat boierimea munteană spre această politică au izvorît din interesele ei înguste de clasă. Aceste interese cereau, pe de o parte, asigurarea unor condiții cît mai bune de vînzare a cerealelor și vitelor în Imperiul otoman, unde aceste produse începuseră să fie tot mai căutate, iar pe de altă parte, slăbirea puterii centrale. Atît pentru atingerea primului obiectiv, cît și pentru realizarea celui de-al doilea, boierimea munteană găsea un „aliat" util în statul feudal otoman. Schimbarea domnilor munteni de către Poartă potrivit intereselor acestei boierimi au făcut ca pentru moment politica turcofilă a boierilor să se consolideze. Dar exploatarea Țării Românești (ca și a Moldovei, de altfel) intensificîndu-se an cu an, s-a ajuns în a doua jumătate a secolului al XVI-lea la o serioasă subminare a economiei muntene, amenințată să se ruineze. Periclitată astfel în propriile ei interese și nemulțumită de prețurile derizorii pe care Poarta începuse să le ofere pentru produsele

de pe proprietăţile feudale, boierimea munteană a fost silită să se încadreze şi ea în frontul luptei antiotomane.

Dar participarea marii boierimi la aceste lupte a cunoscut, în diferitele momente istorice, numeroase fluctuaţii, determinate de interesele ei înguste de clasă. Astfel, atîta timp cît se profila adîncirea dominaţiei otomane, ceea ce însemna pentru feudalii autohtoni deposedarea de moşii şi pierderea dregătoriilor, locul lor fiind luat de feudalii străini, această boierime se angaja cu toată hotărîrea la acţiuni active împotriva Semilunii. De îndată însă ce se obţinea o victorie a domnului asupra oştilor otomane, fapt ce îi obliga pe reprezentanţii Porţii să acorde unele concesii Ţării Româneşti, iar domnul căuta să-şi consolideze puterea, boierimea se arăta dispusă să trateze cu Poarta (peste capul domnului), cu condiţia ca aceasta — aşa cum arată Fl. Constantiniu într-un studiu bine documentat — „să nu-i ruineze nici avuţia, nici să-i ştirbească autoritatea socială şi politică"

Înţelegerea justă a acestor orientări politice şi a modului cum au fost ele sprijinite de diferitele forţe sociale din Ţara Românească ne va ajuta să desprindem mai uşor momentele mai caracteristice din frămîntata istorie munteană de la începutul secolului al XVII-lea şi să cunoaştem factorii reali care au stat la baza fenomenelor social-politice şi militare din această epocă.

Pentru a întregi imaginea de ansamblu a Țării Românești în perioada primului deceniu al secolului al XVII-lea este necesar să înfățișăm, în liniile ei esențiale, și oastea muntean ă din acea vreme, perioadă în care evenimentele militare nu au fost puține și nici lipsite de însemnătate.

Trebuie să spunem chiar de la început că dacă în ceea ce privește compoziția oastei nu există deosebiri însemnate față de perioada domniei lui Mihai Viteazul, sub raportul efectivelor însă deosebirile sînt notabile.

Studiile privind efectivele muntene din vremea viteazului domn arată că aceste efective au atins cifre nemaiîntîlnite în Țara Românească în timpul epocii feudale, însumînd forțe ce s-au ridicat pînă la 50 000 de oameni. În schimb, în perioada de care ne ocupăm — domnia lui Radu Șerban — oastea muntean ă a avut efective mult mai modeste. Astfel, în bătălia de la Ogretin (1602) armata Țării Românești dispunea de aproximativ 8 000— 10 000 de pedeștri și 6 000 de călăreți. În următoarele bătălii, efectivele oastei muntene au fost și mai reduse : la prima bătălie de la Brașov (1603) au participat din partea muntenilor aproximativ 10 000 de oameni, în cea de-a doua bătălie de la Brașov (1611) efectivele muntene s-au ridicat la circa 8 000—10 000 de oameni. Trebuie arătat însă că la efectivele care au participat la cele două bătălii de la Brașov urmează a fi adăugați cel puțin 3 000—4 000

de ostași lăsați în țară pentru a preîntîmpina eventuale incursiuni otomane sau tătare și pentru asigurarea ordinei interne. Se înțelege că efectivele arătate sînt efective de război. E lesne de înțeles că în timp de pace forțele erau mult mai reduse. Astfel, o informație din anul 1604 arată că la acea dată existau în Țara Românească cel mult 3 000—4 000 ostași.

Oastea munteană la începutul secolului al XVII-lea avea în compunerea ei — ca elemente de bază — călăreți și pedeștri. Proporția în care fiecare din aceste elemente intra în compunerea oastei era variabilă. În general, în timpul domniei lui Radu Șerban pedestrimea constituia majoritatea oastei, fără să depășească cu mult efectivele călărimii. Au fost însă și situații în care călărețiі au format o majoritate categorică, cum a fost cazul în cea de a doua bătălie de la Brașov (1611), cînd, față de un efectiv de 7 000 de călărеți, erau doar 1 500—2 000 de pedeștri. Faptul că în epoca lui Radu Șerban oastea munteană era formată în majoritatea ei din pedeștri constituie un indiciu că în această perioadă contingentele de țărani și tîrgoveți — care luau parte la luptă, de regulă, pe jos — reprezentau un procent însemnat al oastei Țării Românești.

În ansamblul ei oastea munteană cuprindea mai multe categorii de trupe care aveau o situație diferită atît din punct de vedere al importanței lor militare cît și sub raportul condițiilor lor sociale și a obligațiilor lor financiare.

Vom aminti în primul rînd pe *curteni* sau *roşii* care în ierarhia oglindită în izvoarele vremii sînt menţionaţi pe primul loc după boieri. Ei sînt numiţi într-un raport de la sfîrşitul veacului al XVI-lea ca „prea frumoasa oaste a roşilor". Aşa cum afirmă în mod just şi argumentat istoricul Nicolae Stoicescu, „curtenii constituiau o categorie socială aflată în pătura inferioară a boierimii, avînd toţi pămînt". Ei plăteau o dare specială numită „birul de roşi" sau „ruşala". Deşi documentele vorbesc în general de cazuri individuale, au existat în perioada de care ne ocupăm şi sate de roşi. Aşa, de pildă, în hrisovul din 27 mai 1603 al lui Radu Şerban se arată că satul Mălineşti „s-a pus [...] ca sat de roşi, să fie de slujbă domnească şi a ţării. Şi au slujit din zilele lui Mihail voievod pînă în zilele domniei mele". Izvoarele arată că atunci cînd se face apel la ei, roşii sînt obligaţi să se prezinte „cu cai buni, cu arme bune".

La această categorie a roşilor trebuie adăugată şi aceea a „dregătorilor mărunţi", purtînd denumirea marilor dregători cărora le sînt subordonaţi nemijlocit: *postelnicei, spătărei, vistiernicei, păhărnicei* etc.

Călăraşii sînt o categorie de trupe călări a căror situaţie o arată în modul cel mai clar Dimitrie Cantemir, el precizînd că aceşti „călăraşi sînt călăreţi, care, în schimbul folosului de pe moşiile pe care le-au dat domnii, sînt obligaţi ca totdeauna să-i urmeze la război pe socoteala lor". Ei erau recrutaţi, de obicei, din rîndurile ţărănimii libere şi beneficiau în

schimbul slujbei militare, în afară de folosirea pămîntului domnesc, și de unele înlesniri fiscale. Călărașii se deosebeau de roșii atît prin originea lor socială, cît și prin faptul că datorau serviciul militar „ca slujitori domnești" în schimbul pămîntului dat *în folosință*, nu în deplină proprietate, de domn. De regulă, folosința pămîntului ca și îndatoririle militare treceau, prin moștenire, asupra urmașilor. Pentru ușurarea sarcinilor fiscale, călărașii plăteau o dare specială numită „dăjdie călărășească".

Atît roșii cît și călărașii erau înscriși în registre de evidență ale domniei. Cînd ei încetau să facă parte din categoriile respective, erau „rași de la catastif".

Dorobanții sau *dărăbanii* sînt slujitori pedeștri recrutați din rîndurile țărănimii. Caracteristic pentru dorobanți, față de călărași, era faptul că aceștia primeau leafă, chiar dacă erau colonizați pe moșii domnești.

În afară de categoriile de trupe arătate mai sus, în compunerea oastei muntene mai intrau, în această epocă, *cetele (steagurile) boierești*, formate din oamenii pe care marea boierime era obligată să-i echipeze, să-i întrețină și să-i ducă la luptă pe socoteala ei. Fiecare boier își avea ceata sa și mărimea cetei depindea de numărul satelor pe care le stăpînea boierul respectiv. De obicei, steagurile boierești mergeau la luptă călări.

Tot în componența oastei muntene mai intrau, în perioada amintită: *micii proprietari de pămînt* (mica boierime) care nu făceau parte

din curteni sau dregători mărunți, *țărănimea liberă* și *tîrgoveții*.

Preocuparea puterii centrale de a-și asigura un sprijin de ordin militar cît mai eficace, dar și progresul armelor de foc au făcut ca și în acea epocă domnia să păstreze la dispoziția sa oaste cu plată : *mercenari* (lefegii). Costul ridicat pentru întreținerea unei astfel de oștiri, în raport cu resursele modeste ale țării, a făcut ca numărul mercenarilor să nu fie prea ridicat în primul deceniu al secolului al XVII-lea. Ca lefegii, găsim în oastea munteană în această perioadă, în afară de moldoveni, ostași de diferite naționalități : sîrbi, secui, unguri, poloni. Dacă trupele de mercenari prezentau avantajul că erau formate din ostași de meserie, cu multă experiență de luptă, în schimb, aceste trupe erau nesigure, se răzvrăteau ușor, plecau în altă parte tocmai atunci cînd momentul era mai critic, căutînd în special ocazie de pradă și lefuri cît mai bune.

În ceea ce privește înzestrarea cu armament a oastei muntene la începutul secolului al XVII-lea se poate afirma că ea dispunea atît de armament de foc, cît și de armament „tradițional". Izvoarele ne arată că de armament de foc dispuneau mai cu seamă unele din trupele de mercenari, care se angajau în oaste cel mai adesea cu armamentul propriu. Ca armament de foc portativ erau folosite, de obicei, archebuzele, gen de puști cu țeavă scurtă, care, neavînd o greutate prea mare, permiteau ochirea și tragerea fără a fi sprijinite.

Un alt gen de arme de foc erau muschetele, puști cu bătaie mai mare, dar mai lungi și mai grele, care necesitau pentru ochire și tragere sprijinirea pe un parapet sau pe o furcă (crăcană).

Alt armament de foc din înzestrarea oastei muntene îl constituiau tunurile, care formau în ansamblu artileria.

În campaniile duse de oastea munteană la începutul secolului al XVII-lea aceasta nu a dispus, se pare, niciodată de mai mult de 3—4 piese de artilerie : în bătălia de la Ogretin (1602) forțele muntene aveau 4 tunuri de câmp ; același număr de tunuri l-au avut în prima bătălie de la Brașov (1603), iar în cea de-a doua bătălie de la Brașov (1611) dispuneau numai de 3 tunuri, primite de la brașoveni.

Lipsa de turnătorii în țară și lipsa banilor necesari pentru a cumpăra tunuri din afară nu au permis Țării Românești să realizeze în primul deceniu al secolului al XVII-lea numărul de piese de artilerie existent în timpul domniei lui Mihai Viteazul.

Celelalte categorii de armament — „armamentul tradițional“ — erau folosite încă pe scară întinsă în oastea munteană la începutul secolului al XVII-lea. Astfel, pentru lupta la distanță se întrebuințau *arcurile*, care intrau în înzestrarea unei părți a oștenilor Țării Românești, numiți, după armamentul caracteristic, arcași ; ca armament de izbire oastea munteană era înzestrată cu *săbii, lănci* (sulițe) *halebarde, securi, ghioage, coase* pentru pro-

tecția împotriva loviturilor inamicului unii luptători dispuneau de *scuturi* și de *platoșe*.

În perioada de care ne ocupăm, în Țara Românească nu exista nici o cetate (cetățile de la Severin, Turnu, Giurgiu și Brăila erau în stăpînirea otomanilor), astfel că ne explicăm de ce, în memoriul înaintat împăratului Rudolf al II-lea în septembrie 1603, de către Radu Șerban, domnul român cerea să i se dea o cetate în Transilvania pentru adăpostirea sa și a familiei sale, deoarece — se arată în memoriu — „nicăieri nu avem în țară o astfel de cetate încît să ne putem împotrivi dușmanului". O încercare de remediere făcută de Radu Șerban în această direcție pare să fie construirea unei *palănci* la satul Cuciul, aproape de Gherghița, pe un teren cumpărat de domnitor cu 15 000 aspri. Totuși această fortificație nu a jucat un rol de seamă în desfășurarea evenimentelor militare care au avut loc pe teritoriul Munteniei (din cauza slabelor forțe care o apărau), deși era situată pe cea mai însemnată comunicație care lega Țara Românească cu Transilvania prin valea Teleajenului, peste Tabla Buții.

Privită în ansamblu, oastea munteană — deși dispunea de efective destul de reduse, deși avea o înzestrare modestă, specifică epocii — constituia în primul deceniu al secolului al XVII-lea un instrument de luptă cu o valoare combativă ridicată atunci cînd ducea războaie drepte în scopul apărării țării.

ŢARA ÎŞI ALEGE DOMN

Către sfîrşitul lunii noiembrie a anului 1600, Simion Movilă, ajutat de poloni şi de moldoveni, s-a instalat la Tîrgovişte, pe tronul uzurpat lui Mihai Viteazul, care se găsea în vremea aceasta în drum spre Viena. Dar peste cîteva luni, Simion a fost alungat din scaun de către Poartă, care a pus în locul lui pe omul ei, Radu Mihnea. Totuşi Movilă revine cu ajutor polon şi moldovean şi, în noiembrie 1601, este din nou pe tronul de la Tîrgovişte. La început, o parte din boierimea munteană a fost favorabilă lui Simion, dar în curînd el s-a făcut urît de întreaga populaţie din cauza abuzurilor de tot felul pe care le făceau atît domnul însuşi, cît şi trupele poloneze pe care le adusese în Ţara Românească pentru a-l sprijini. În cronica munteană intitulată *Istoria Ţării Româneşti 1290—1690 (Letopiseţul cantacuzinesc)* se spune: „O săracă ţară, ce au păţit atuncea [...] Că au prădat şi au jefuit toată ţara, şi mînăstirile şi boiarii şi săracii, pînă ce au luat tot ce au găsit la dînsa".

Se înţelege că aceste jafuri şi silnicii loveau în primul rînd masele de ţărani şi tîrgoveţi, dar ele nu cruţau nici averile boierilor, producînd nemulţumirea acestora. Nemulţumirea

boierilor munteni sporise și prin aceea că Simion Movilă scosese din slujbe pe unii din ei și pusese în locul lor pe boierii cu care venise din Moldova.

Nemaiputînd să suporte această situație, țăranii, orășenii și o parte din boierime s-au ridicat împotriva lui Simion Movilă și l-au izgonit din țară. Într-un hrisov se arată : „Iar după aceea, dacă a văzut toată țara cîtă pradă și jafuri și rea moarte le-au făcut, ei n-au putut să rabde, ci cu toții s-au ridicat, toată țara și cu toți boierii mici și mari, împotriva lui Simion voievod și l-au izgonit din țară".

În *Letopisețul cantacuzinesc* se dau și unele amănunte, punîndu-se pe primul plan acțiunea boierilor Buzești : „Atuncea Buzeștii văzînd atîta răutate, n-au mai putut răbda, ci au fugit peste Olt, la Craiova. Și îngrab au strîns toate oștile Mehedinților și numaidecît s-au învîrtejit înapoi la Simion vodă. Iar el prinzînd de veste n-au putut sta împotriva lor, ci au dat dosul a fugi. Buzeștii încă dupre dînșii gonindu-i, i-au ajuns la o vale mare, ce iaste dincoace de Focșani, și fără veaste gonindu-i, lovindu-i, foarte rău i-au tăiat. Și de abiia Simion vodă cu puțin oameni au scăpat. Și luară tot pleanul ce au luat din țară".

După alungarea lui Simion Movilă (se pare că faptul s-a petrecut după data de 4 iulie 1601), a urmat o „locotenență domnească", alcătuită din frații Buzești — Radu, Preda și Stroe —, din Stoica postelnicul și Andronic vistierul, ca să conducă țara pînă la alegerea unui

nou domn, situație care a durat pînă în luna septembrie, același an.

Alegerea unui nou domn prezenta însă serioase greutăți, deoarece Țara Românească se găsea la interferența intereselor a trei mari puteri : Turcia, care l-ar fi vrut la cîrma Țării Românești pe Radu Mihnea ; Polonia, căreia îi convenea Simion Movilă și Austria care urmărea să aibă pe tronul de la Tîrgoviște un domn favorabil intereselor habsburgice.

În această situație deosebit de complexă partida antiotomană a făcut tot ce i-a stat în putință ca să aducă pe tronul muntean un domn care să ducă mai departe politica îndreptată împotriva Porții.

Generalul George Basta, care reprezenta interesele imperialilor, le-a propus boierilor munteni, printr-o scrisoare, să-l aleagă domn pe tînărul Marcu voievod, fiul lui Petru Cercel și nepotul lui Mihai Viteazul. Dar conducătorii munteni nu au fost de acord cu această propunere, răspunzînd că „împrejurările cereau să aibă mai de grabă un domn războinic decît unul tînăr, nedeprins cu armele". Ei au propus — în locul lui Marcu voievod — pe Stroe Buzescu, cel mai tînăr dintre frații Buzești. Propunerea convenea lui Basta, fiindcă îl știa pe Stroe credincios împăratului. Dar, spre surprinderea lui, Stroe a refuzat cinstea ce i se făcea, motivînd că e prea tînăr pentru a lua pe umerii săi o astfel de povară.

În cele din urmă alegerea s-a oprit la unul din dregătorii de seamă, care în boierie se numea Șerban, iar ca domn și-a spus Radu.

Într-un hrisov, dat de însuşi Radu Şerban la 29 iunie 1604, se arată felul cum a fost numit domn al Ţării Româneşti : „Iar întru acestea, s-au ridicat toţi boierii şi toată ţara, mari şi mici din ţara domniei mele şi au făcut cu toţii sfat şi cu voia tuturor şi cu ştirea şi voia cinstitului împărat creştin al romanilor, de au ridicat pe domnia mea să fie tuturor domn al Ţării Româneşti".

Această alegere de către „ţară" a lui Radu Şerban s-a făcut la satul Cîrstieneşti (dispărut între timp), situat pe malul apei Topologului, „ce iaste din sus de mînăstirea din Argeş", spune cronica. Acolo, oştile ce fuseseră cu Mihai Viteazul în Transilvania, după ce au coborît pe la pasul Cîineni, s-au întîlnit cu boierii rămaşi în ţară şi au ales domn pe Radu Şerban. Felul în care a fost ales noul domn merită să ne reţină atenţia. El nu a fost numit nici la Constantinopol, cum se făcea de obicei, nici nu a venit de peste Milcov cu ajutor moldovean şi polon ca Simion Movilă, ci a fost ales de „ţară", adică de către aceia care pe atunci hotărau în treburile obşteşti : boierii, mazîlii, oştirea. Mai mult decît atît, faptul că a fost respinsă candidatura lui Marcu voievod — crescut la curtea imperială, deci prea legat de habsburgi — dovedea străduinţa de a se asigura o anumită libertate politică pentru Ţara Românească.

Dar cine era Radu Şerban şi ce reprezenta el pentru politica dusă în interiorul ţării şi pentru diriguirea politicii externe ?

În primul rînd, Radu Şerban se declara „nepot al răposatului Basarab voievod" — pe care unii istorici îl consideră a fi Neagoe Basarab. Aceasta indica o ascendenţă domnească, care constituia pe atunci o legitimare a dreptului de a ocupa tronul.

În timpul domniei lui Mihai Viteazul îndeplinise funcţia de mare paharnic, deci avea experienţă în conducerea treburilor obşteşti. Era înrudit cu Buzeştii, cea mai puternică familie de boieri munteni din acea vreme (Ciro Spontoni, secretarul lui Basta, afirmă că era „unchi după mamă" al Buzeştilor).

Era unul dintre cei mai bogaţi boieri din Ţara Românească : stăpînea 71 de sate şi părţi de sate. Soţia sa Elina, fiica lui Udrişte, banul din Mărgineni, îi adusese o zestre însemnată. Mama sa, Maria din Coiani, avea numeroase moşii, iar despre „castelul" bunicii sale Anca, aşezat pe malul Argeşului, Paul de Alep vorbea cu admiraţie pe la mijlocul secolului al XVII-lea, asemănîndu-l cu palatele din Constantinopol.

Deci, prin „originea sa domnească" ca şi prin bogăţia şi legăturile sale de rudenie, Radu Şerban era considerat ca un reprezentant de prim rang al boierimii muntene, care spera că prin alegerea lui ca domn îşi va avea asigurate privilegiile ei de clasă.

În politica externă, Radu Şerban era adeptul liniei antiotomane, continuînd politica lui Mihai Viteazul de luptă împotriva puterii Porţii într-o acţiune alături de imperiali, ceea

ce explică aprobarea şi sprijinul dat de către aceştia ascensiunii sale la tron.

Desemnarea a doi candidaţi la domnie (primul fiind Stroe Buzescu), ambii aparţinînd partidei antiotomane, dovedeşte că această grupare era mai puternică decît fracţiunea turcofilă, care ar fi dorit pe tron un om al Porţii, cum era, de pildă, Radu Mihnea. E de remarcat că de Simion Movilă nu a fost cîtuşi de puţin vorba. Aceasta arată că Simion devenise impopular, prin abuzurile săvîrşite, dar se poate deduce, în acelaşi timp, că partida filopolonă * avea o slabă priză în Ţara Românească.

Domnul de curînd ales avea şi o serie de însuşiri personale care-l făceau să corespundă cerinţelor momentului şi îndatoririlor grele ce-i reveneau. Deşi de-o vîrstă mai înaintată, era încă în putere — ne spune Spontoni. Poseda o bogată experienţă şi avea multă pricepere : „era un om cu care se putea sta de vorbă şi avea o fire foarte blîndă". Se spera că prin felul său de a fi şi prin sfaturile sale va putea să calmeze „spiritele iuţi" ale celor mai tineri, iar prin inteligenţa sa va reuşi să realizeze ţeluri de seamă.

Aceste amănunte prezentate de Spontoni concordă cu alte mărturii contemporane. Matei al Mirelor, care trăia în timpul acesta la Tîrgo-

---

* Formată — arată C. Rezachevici — din boieri trădători ai lui Mihai Viteazul, din greci din Ţara Românească, dar mai ales din boiernaşii de mîna a doua.

vişte (era egumen al mînăstirii Dealul), spune despre el : „Era om înţelept, bun, viteaz, blînd, milostiv şi prosper ; pe săraci şi străini deopotrivă îi iubea ; ţara şi moşia lui bine conducea ; [...] nu-i plăceau tulburările, nu-i plăceau bătăliile, voia doar pacea cu fiecare".

Reţinem din cele arătate de Matei al Mirelor că bogatul boier muntean iubea pe „săraci", deci poporul de jos. Acest lucru se va traduce, printre altele, printr-o serie de măsuri menite să uşureze traiul ţărănimii, cum vor fi : crearea „slobozeniilor" şi declararea „moratoriului" asupra datoriilor (despre care vom vorbi mai departe). Să reţinem, de asemenea, că domnului — care a fost unul din comandanţii de frunte ai ţării noastre în trecut — nu-i plăceau războaiele, dar împrejurările vitrege de atunci, a căror origine am arătat-o, l-au obligat să-şi petreacă o bună parte din timpul domniei sale în războaie.

O altă mărturie, provenită de la fruntaşul braşovean Mihail Weiss, îl arată pe Radu Şerban ca pe un om „bogat, viclean şi foarte priceput în meşteşugul războiului". Calificativul „viclean" nu este luat aici în sens peiorativ. El exprimă mai degrabă capacitatea domnului muntean de a dejuca intrigile politice şi de a nu se lăsa prins în reţeaua încurcatei diplomaţii a marilor puteri vecine, care urmărea să cuprindă Ţara Românească în ochiurile ei.

Pentru întregirea portretului moral al domnitorului muntean trebuie să precizăm că deşi Radu Şerban exploata, ca şi ceilalţi boieri,

munca țăranilor aserviți de pe moșiile sale, totuși, prin importantele măsuri cu caracter general luate în folosul țărănimii și prin țelurile urmărite de politica sa externă el poate fi considerat ca unul din voievozii noștri cu vederi înaintate din epoca feudală.

În afară de aceste trăsături morale ale lui Radu Șerban, ni s-a păstrat și un portret al înfățișării sale fizice. Pe peretele dinspre miazăzi al bisericii Hurezi se află zugrăvit, printre Basarabi *, și voievodul Radu Șerban. Pictura murală ne prezintă o figură impunătoare, încadrată de o barbă neagră, bogată ; privirea este vioaie, inteligentă și hotărîtă.

Găsim în acest portret tîrziu, terminat în 1694, expresia plastică a înseși trăsăturilor morale ale lui Radu Șerban, așa cum ne-au fost ele arătate de contemporani.

---

* Radu Șerban era străbunic după mamă al lui Constantin Brîncoveanu, ctitorul lăcașului.

DOMNUL ESTE OBLIGAT SĂ PLECE ÎN PRIBEGIE

Împrejurări neprielnice au făcut ca domnia noului voievod cerut de țară să nu-și poată găsi așezarea dorită. Astfel, la începutul lui septembrie 1601, Ioan Potocki, omul cancelarului Zamoyski, anunța că se pregătește să ajute pe Simion Movilă, aflat deja cu oștile în drum spre Milcov, pentru recîștigarea tronului muntean. La 6 septembrie, un izvor săsesc pomenește despre înfrîngerea lui Radu Șerban de către Simion, cu toate că Radu primise ceva trupe de ajutor din Transilvania, sub conducerea căpitanului Mîrza. La 1 noiembrie, Simion Movilă își anunța din Pitești victoria asupra rivalului său.

Într-adevăr, Radu Șerban, însoțit de cei 4 000 de ostași pe care-i avea pe lîngă dînsul, a fost nevoit să se retragă în Transilvania, în așteptarea unui ajutor mai de nădejde din partea imperialilor.

La 6 noiembrie, domnul muntean a jurat — în fața lui Basta — credință împăratului Rudolf al II-lea și a hotărît să trimită pe Stroe Buzescu cu o solie la împărat, la Praga. Obiectivul principal al acestei solii era obținerea unui ajutor financiar și militar pentru recîștigarea tronului. Solia, compusă din 20 de per-

soane conduse de Stroe, a sosit în capitala imperială la 21 decembrie 1601.

Între timp, Radu Şerban a reuşit să-şi adune o oaste de vreo 15 000 de oameni — parte din Ţara Românească, parte angajaţi cu bani, iar restul trimişi de generalul Basta. Printre aceştia din urmă se găsea şi valonul Boulet cu 3 000 de călăreţi. Aflînd că Simion Movilă, cu 7 000 de călăreţi şi cu un mare număr de turci şi tătari, se găseşte la hotarul Transilvaniei, pe drumul ce ducea pe valea Teleajenului peste Tabla Buţii în Transilvania, Radu Şerban şi căpitanul Boulet şi-au deplasat forţele la un loc „Enhè" (probabil Nyén=Teliu) pentru a supraveghea pe adversar. Trupele lui Radu Şerban au ocupat o cîmpie de formă triunghiulară înconjurată de înălţimi care prezentau trei treceri. În apropierea acestei cîmpii se afla tabăra duşmană. Spontoni descrie în amănunt ciocnirea care a avut loc între elementele de siguranţă ale lui Radu Şerban şi cele inamice, ciocnire în care Radu a pierdut aproape 2 000 de oameni şi a fost nevoit să se retragă. Situaţia a fost salvată de căpitanul Vasile Mîrza, care a intervenit în momentul de criză. Acest rezultat nefavorabil se datoreşte greşelii lui Boulet, care lăsase nepăzite două din cele trei intrări în cîmpie.

Radu Şerban s-a îndreptat cu forţele sale spre tabăra lui Basta, care se afla la Marghita. În drum, ariergarda sa a fost atacată de Moise Székely — care lupta împotriva imperialilor — şi a pierdut 800 de oameni în apropiere de

Tîrgu Mureș, ai cărui locuitori l-au ajutat pe Moise.

Ca să dea o lecție locuitorilor din Tîrgu Mureș, Basta a ordonat ca Boulet să atace orașul de pe Mureș cu o parte din trupele călări ale lui Radu Șerban. Dar starea accentuată de oboseală a trupelor și apropierea lui Moise Székely, care venea în ajutorul orașului, au făcut să se renunțe la acțiunea plănuită.

Radu Șerban s-a deplasat în zilele următoare la Beiuș, unde își adăpostise familia, comunicînd de acolo lui Basta cele întîmplate.

În a doua jumătate a lunii martie 1602 îl găsim pe Radu Șerban în tabăra lui Basta, la Marghita, de unde cere împăratului Rudolf al II-lea să-l ajute cu oameni, armament și bani să se întoarcă în țară.

La începutul lunii aprilie 1602, solia trimisă de Radu Șerban la Praga pornea spre țară cu răspunsul curții imperiale. Acest răspuns era favorabil și cuprindea, în esență, următoarele :

a. Împăratul întărește și acordă domnia perpetuă în Țara Românească lui Radu Șerban și urmașilor săi.

b. Basta va da lui Radu Șerban steag de domnie, în numele împăratului, ajutor în oameni și tot sprijinul necesar pentru ca să-și reia tronul ; de asemenea, îi va înapoia toată artileria care a aparținut lui Mihai Viteazul, „cu pulbere și ghiulele îndeajuns".

c. În fiecare an se va da domnului muntean ca „ajutor de război", pe tot timpul cît va dura acesta, 300 000 de taleri.

d. Se vor da lui Radu Şerban şi unora din boierii ţării moşii în părţile imperiului, unde să se poată retrage cu familiile lor în caz de nevoie.

e. Se vor da pentru oastea munteană 2 000 de archebuze şi 1 000 de cuirase.

Aceste oferte, aparent avantajoase, erau de natură să dea speranţe lui Radu Şerban şi celor din jurul lui şi să le creeze impresia unui ajutor substanţial din partea imperialilor. În realitate, promisiunile nu au fost îndeplinite decît în foarte redusă măsură şi cu mari întîrzieri, aşa cum vor dovedi evenimentele ce vor urma.

În timp ce în Transilvania Radu Şerban se pregătea să-şi reocupe tronul, în Ţara Românească se petreceau unele fapte foarte semnificative pentru ilustrarea stării de lucruri de acolo. Radu Mihnea, pretendentul susţinut de Poartă, a fost „răpit" pe cînd vîna în preajma Giurgiului (atunci raia turcească) de către 800 de călăreţi munteni, conduşi de Deli Marcu — căpitan în oastea munteană — şi adus la Buzeşti, care-l aşteptau cu forţe însemnate în apropiere de Tîrgovişte. Era, evident, o încercare făcută de boierimea munteană de a-l înlocui pe Simion Movilă cu un alt domn, fie el chiar şi omul turcilor. Această încercare de a obţine un alt domn în locul lui Simion nu a fost singura. Ea a fost completată şi de unele demersuri de ordin diplomatic. Astfel, în luna iulie din acelaşi an, o solie munteană cerea Porţii să se dea ţării domn pe Radu Mihnea sau pe un altul în locul lui Simion Movilă, căci altfel — spuneau solii — muntenii vor fi siliţi

să se îndrepte spre „împăratul nemțesc" și să-i ceară lui domnitor.

Devenea clar, prin urmare, că în acest moment boierimea din Țara Românească ajunsese la convingerea că Radu Șerban nu mai era în măsură să-și recîștige tronul, iar domn în locul lui Simion Movilă nu se putea pune fără voia Porții.

Care era motivul pentru care boierimea muntеană cerea atît de insistent să fie înlocuit Simion Movilă ? Motivul era arătat chiar de solie : „groaznica tiranie a lui Simion". Dar noi posedăm și alte informații care dovedesc că Simion Movilă nemulțumise (așa cum am mai arătat) pe boierii munteni prin aceea că luase moșii și demnități de la dînșii și le dăduse boierilor moldoveni cu care venise în Țara Românească. În afară de aceasta, masele largi populare sufereau cumplit de pe urma jafurilor pe care le săvîrșeau în țară mercenarii lui Simion.

Dar sultanul, amenințat de poloni cu războiul în cazul cînd ar fi permis înlocuirea lui Simion cu un domn supus Porții, s-a văzut nevoit să recunoască pe omul polonilor, motivînd în mod ipocrit că Simion „se împăcase cu supușii".

Prin urmare, încercarea făcută de boierii munteni, în frunte cu Buzeștii, de a-l înlocui pe Simion Movilă cu Radu Mihnea a dat greș. Radu Mihnea a trebuit să plece la Nicopol, iar Simion Movilă a rămas domn cu ajutorul militar și diplomatic al Poloniei și cu aprobarea Porții.

Aceste ultime evenimente arătau lui Radu Șerban că poziția sa și poziția elementelor care

duceau politica antiotomană slăbise în Țara Românească, iar înțelegerea ce intervenise între Turcia și Polonia în privința lui Simion părea că ridică noi obstacole în drumul său spre tronul muntean, căci, de data aceasta, trebuiau înfruntați doi dușmani.

Dar Șerban știa să cîntărească în mod lucid posibilitățile. El și-a dat seama că în vara anului 1602, contrar aparențelor, situația era destul de favorabilă pentru țelurile urmărite de el. Într-adevăr, Turcia era ocupată în acel moment cu pregătirile în vederea declanșării unei mari campanii în Ungaria, iar Polonia, îngrijorată de mișcarea unor importante forțe de tătari ce se îndreptau spre hotarele ei, se pregătea să le facă față. Cît privește trupele pe care Simion Movilă le avea pe lîngă dînsul, ele nu reprezentau o valoare importantă.

DIN NOU PE TRON

Socotind, deci, momentul potrivit, la începutul lunii august Radu Șerban a trecut munții pe valea Teleajenului, în fruntea unor forțe de aproximativ 14 000 de oameni. Straja așezată de Simion Movilă pe această cale a fost nimicită, iar din cei 25 de oameni trimiși separat pentru a aduce știri despre oastea cu care venea Radu Șerban nu s-a mai întors nici unul. La început, Simion Movilă a încercat să se împotrivească, dar convins între timp de superioritatea adversarului, s-a retras spre Moldova, hărțuit continuu de oastea lui Radu, căutînd adăpost la Bîrlad. Și astfel, pe la jumătatea lunii august 1602, îl găsim pe Radu Șerban instalat la Tîrgoviște, cu divan întocmit, semnînd acte de cancelarie. Din divan făceau parte : Preda Buzescu — mare ban al Craiovei ; Cernica, din Săcuiani — mare vornic ; Stoica, din Strîmba — mare logofăt ; Leca — spătar ; Nica — vistier ; Stroe Buzescu — stolnic ; Gheorghe (Giurgiu) Rat — comis și Constantin — paharnic.

Compoziția divanului dovedește — după cum arată N. C. Bejenaru — că Radu Șerban a căutat să înlăture de la conducerea treburilor obștești nu numai pe boierii cu orientări con-

trare vederilor sale, dar chiar și pe aceia care păstrau o atitudine rezervată. Acest fapt scoate în evidență hotărîrea domnului muntean de a neutraliza acțiunea boierilor filoturci și filopoloni din țară.

În acest timp, Radu a trimis generalului Basta, la cererea acestuia, un ajutor de 4 000 de oameni pentru a se opune lui Moise Székely, care făcea în zona Timișoara pregătiri în vederea ocupării Transilvaniei cu sprijin otoman.

Este evident că Radu Șerban, datorită situației de moment, nădăjduia că va avea răgazul să se ocupe de problemele politice și organizatorice numeroase care îi stăteau în față. Și într-adevăr, totul lăsa să se creadă că nici un pericol apropiat nu amenința în acel moment Țara Românească. Simion Movilă, cu forțele zdrobite de curînd și alungat peste Milcov, nu reușise încă să-și refacă armata, iar turcii, angajați în acțiuni militare în Ungaria superioară, strîngeau trupe pentru luptele din această parte a Europei. Mai exista însă pericolul din partea tătarilor. Aceștia primiseră tocmai atunci poruncă de la sultan să participe cu hanul lor, Gazi Ghirai, la operațiile pe care otomanii le duceau în Ungaria superioară sub conducerea marelui vizir Hasan. De această situație s-a folosit Simion Movilă pentru a încerca din nou cucerirea tronului muntean, de atîtea ori pierdut pînă atunci. S-a adresat, prin urmare, tătarilor, „prieteni mai răi decît cel mai rău dușman" — cum îi caracterizează N. Iorga — cărora le-a promis că le va îngădui „jaful liber" în țară în cazul cînd îl vor ajuta să ocupe tronul

muntean. Pînă acolo mergea setea de domnie a lui Simion Movilă încît era capabil să sacrifice țara unde urma să domnească numai pentru a-și atinge scopul.

NOI ÎNFRUNTĂRI. OGRETIN (1602)

Pe la începutul lunii septembrie 1602, Radu Șerban era pe deplin edificat asupra pregătirilor pe care le făceau Simion Movilă și tătarii ca să năvălească în Țara Românească. De aceea s-a adresat stăruitor generalului imperial George Basta, cerîndu-i să-i trimită în grabă ajutoare ca să poată face față situației, în timp ce el lua măsuri pentru strîngerea oștilor țării.

La data de 13 septembrie, Simion Movilă, avînd cu el ceva trupe din țară (puse la dispoziție de fratele său, Ieremia Movilă, domnul Moldovei) — 300 de cazaci și „unelte" de război — a plecat spre tabăra tătarilor. După două zile trupele moldo-tătare au ajuns la granița munteană, la Focșani. Cu oamenii ce s-au putut aduna de o parte și de alta, forțele celor doi adversari erau — după principalele izvoare — următoarele : 40 000 de tătari, sub conducerea marelui han Gazi Ghirai, la care se adăugau cîteva mii (două sau trei) de moldoveni și cazaci, sub conducerea lui Simion Movilă. Armata adversă era formată aproape în totalitate din călăreți, cu excepția unui număr de aproximativ 1 300 pedeștri. Ca mijloace de luptă, ea dispunea de armamentul tradițional al tătarilor, asemănător celui al moldovenilor, adică

de arc, sabie încovoiată, topor și suliță ; în plus, avea și două tunuri mici de fier. În izvoarele cercetate de noi nu se arată dacă tătarii și moldovenii au avut armament de foc portativ.

În ceea ce privește oastea munteană, ea însuma 8 000—10 000 pedeștri și 6 000 de călăreți, la care s-a adăugat ulterior ajutorul de 1 000 de ostași călări trimiși de Basta, sub conducerea lui Tomaso Cavriolo.

În afară de armamentul obișnuit (tradițional), oastea munteană dispunea de armament de foc portativ (archebuze) și de 4 tunuri de cîmp. Se pare că graba cu care au fost adunate trupele nu a permis să se asigure suficiente aprovizionări.

Făcînd o comparație între forțele celor două tabere ce urmau să se înfrunte se poate vedea ușor că trupele muntene erau cu mult inferioare celor adverse din punct de vedere numeric. Ele erau însă superioare acestora prin înzestrarea cu un număr mai mare de arme de foc și mai ales prin moralul lor ridicat, izvorît din justețea cauzei pentru care luptau.

La aproape un deceniu după bătălia de la Călugăreni, forțele Țării Românești se simțeau purtate de același elan în lupta împotriva cotropitorilor tătari, însuflețite de același spirit de sacrificiu pentru apărarea țării lor, ca pe timpul voievodului Mihai.

Din documentele investigate de noi nu rezultă care au fost planurile de acțiune ale celor doi adversari. Analiza desfășurării acțiunilor ne permite însă să definim aceste planuri în liniile lor generale.

Se pare că hanul Gazi Ghirai intenţiona ca, bazat pe superioritatea numerică a forţelor sale, să desfăşoare o acţiune ofensivă pe direcţia Tîrgovişte, capitala Ţării Româneşti, să întîlnească şi să zdrobească armata munteană (care va căuta desigur să apere capitala), apoi să ocupe Tîrgovişteа şi să instaleze pe tron pe Simion Movilă.

Hanul credea fără îndoială că, datorită raportului de forţe numeric favorabil şi efectului de surprindere, această operaţie va fi terminată în 2—3 zile, astfel încît să poată fi la timp la Silistra spre a se pune la dispoziţia marelui seraschier pentru operaţiile din Ungaria superioară.

Planul de acţiune a lui Radu Şerban prevedea : acoperirea concentrării oastei muntene cu un grup de forţe care să ducă acţiuni întîrzietoare începînd de la hotarul cu Moldova sau chiar pe teritoriul acesteia ; adoptarea luptei de apărare pînă la sosirea ajutoarelor din Transilvania (pe care le credea, desigur, mai substanţiale) şi care să ducă la stabilirea unui raport de forţe favorabil, apoi trecerea la contraofensivă.

Misiunea ducerii acţiunii întîrzietoare a fost încredinţată lui Petru Konkoly, care dispunea în acest scop de un efectiv de 5 000 de oameni. Acesta a pătruns în sudul Moldovei, unde prin distrugerile provocate a căutat să îngreuneze şi să întîrzie concentrarea forţelor moldo-tătare. Neluîndu-şi însă toate măsurile de siguranţă şi permiţînd ca o parte din oamenii săi să plece după pradă, a fost surprins de un grup de forţe

tătare, care l-au atacat, i-au ucis sau capturat aproape jumătate din efectiv şi i-au împrăştiat restul trupelor. În felul acesta, detaşamentul condus de Petru Konkoly nu a reuşit să-şi îndeplinească misiunea.

Asupra locului unde s-au dispus oştile muntene pentru bătălie au fost numeroase discuţii, provocate de faptul că izvoarele muntene — singurele care conţin date toponomice — nu concordă între ele. În *Istoria Ţării Româneşti 1290—1690 (Letopiseţul cantacuzinesc)* se arată că lupta a avut loc „în gura Teleajenului". Pe piatra de pe mormîntul lui Stroe Buzescu, aflat în schitul Stăneşti, se spune că Radu Şerban şi Simion Movilă „să loviră în gura Teleajenului la Teişani". Într-un hrisov al lui Radu Şerban din 29 iunie 1604 scrie că acesta s-a aşezat cu toate oştile „la un loc numit Ogretin" *.

Indicarea locului bătăliei în apropierea a două localităţi situate la circa 8 km una de alta ridică în mod necesar problema stabilirii punctului exact unde s-a produs înfruntarea.

Încercînd să pună de acord datele izvoarelor interne, generalul P. V. Năsturel — într-o comunicare făcută Academiei Române la 5 februarie 1910 — susţine că între munteni şi tătari au avut loc două ciocniri succesive : prima, la Ogretin ; următoarea, la Teişani. Acest punct de vedere a fost adoptat de o bună parte dintre istoricii noştri de seamă.

---

* Localitate situată la circa 10 km nord-est de Vălenii de Munte.

Dar ipoteza emisă de generalul Năsturel este infirmată de o serie de izvoare externe de primă mînă (Ciro Spontoni, Tomaso Cavriolo — participant direct la bătălie — și George Basta) care arată, fără putință de dubiu, că bătălia s-a dat *într-un singur loc*. Care a fost acel loc : Teișani, cum spune inscripția de pe piatra funerară a lui Stroe Buzescu, sau Ogretin, cum spune hrisovul lui Radu Șerban ?

Fără îndoială că trebuie să luăm ca bază datele hrisovului din 29 iunie 1604. De altfel, din descrierea bătăliei făcută de izvoarele externe și din studierea terenului se ajunge ușor la concluzia că tabăra munteană — care a constituit elementul esențial al desfășurării acțiunilor celor doi adversari — a fost așezată la sud-vest de Ogretin, avînd orientarea generală nord-vest — sud-est. Prin această dispunere a forțelor muntene, Radu Șerban realiza : pe *plan strategic* — asigurarea comunicațiilor cu Transilvania, de unde aștepta ajutoare și unde se putea retrage în caz de insucces, și, în același timp, amenințarea flancului trupelor moldo-tătare în cazul cînd acestea vor înainta spre Tîrgoviște ; pe *plan tactic* — poziția oferea condiții optime pentru organizarea apărării, sprijinindu-și flancurile pe elemente tari de teren — înălțimi și păduri — și împiedicînd desfășurarea și manevra numeroaselor forțe de cavalerie de care dispunea inamicul.

Trebuie să mai precizăm că în această epocă legătura cu Transilvania se făcea pe drumul ce mergea pe valea Teleajenului pînă în dreptul Teișanilor, cotea spre răsărit pe valea Stănești-

lor, ieșea în valea Drajnei, iar de aici prin Drajna de Sus și Slon urca pe Tabla Buții și trecea apoi prin Pasul Tătarului spre Transilvania. Această comunicație prezenta în epoca de care vorbim o foarte mare importanță, deoarece pe atunci Pasul Bratocea nu era folosit ca drum de război, iar pe valea inferioară a rîului Buzău nu se deschisese încă drum spre Transilvania.

E de la sine înțeles că în această situație hărțuielile dintre munteni și tătari, de care vorbesc izvoarele în descrierea bătăliei, au avut loc „în lunca Teișanilor", ceea ce explică simplu desemnarea în sursele interne a două localități diferite, fără ca să fie necesară ipoteza a două lupte separate, cum au admis unii istorici.

Informațiile pe care le avem nu ne permit să stabilim în mod precis data la care Radu Șerban și-a așezat tabăra la Ogretin. Se pare că acest fapt s-a petrecut în jur de 17—18 septembrie, deoarece la data de 15 septembrie voievodul ținea încă divan la Tîrgoviște, la care participau principalii săi căpitani : spătarul Mîrza, comisul Rat, stolnicul Buzescu și alții, iar la data de 20 septembrie, cînd a sosit Tomaso Cavriolo cu ajutor de la Basta, tabăra se afla deja instalată.

În scrisoarea pe care contele Cavriolo, participant la bătălie, a trimis-o ambasadorului Piero Dodo la 1 octombrie 1602 și în *Historia della Transilvania* a lui Ciro Spontoni găsim amănunte atît asupra modului cum a fost organizată apărarea de către oastea munteană, cît

și asupra principalelor episoade ale desfășurării bătăliei. Dar cu toată bogăția faptică pe care aceste două izvoare o conțin — spre deosebire de izvoarele interne, extrem de lapidare — ele trebuie folosite cu grijă, deoarece prin felul cum sînt redate evenimentele se urmărește în mod vizibil punerea pe primul plan a ajutorului dat de Basta, pentru a scoate cît mai mult în evidență meritele generalului imperial și ale trimisului acestuia, contele Tomaso Cavriolo.

Este cazul să arătăm chiar de la început că ajutorul dat de Basta domnului muntean era determinat de o serie de motive pe care Ciro Spontoni le arată desluşit. Ele erau în esență : să arate lui Radu Șerban că el depindea cu totul de Basta al cărui „protejat" era ; generalul avea interes să fie aproape de voievodul muntean pentru a ști în orice moment unde se află inamicul care putea deveni primejdios pentru Transilvania ; în sfîrșit, Basta voia să scoată din Ardeal oștile cu plată care — prin neîntrebuințare — constituiau un adevărat pericol. Dar secretarul lui Basta uită să menționeze aici ajutorul militar dat anterior acestuia de Radu Șerban, ajutor care obliga pe generalul imperial la reciprocitate și nici nu arată importanța pe care o prezenta Țara Românească („unde se închideau pasurile" spre Transilvania, cum spune Nicolae Iorga) pentru apărarea Transilvaniei față de o acțiune ofensivă venită dinspre sud.

La data de 20 septembrie, contele Cavriolo a sosit în tabăra munteană cu o parte din ajutorul promis : 1 000 de călăreți. Basta însuși,

cu alte forţe, îşi aşezase ceva mai devreme tabăra la Prejmer, de unde putea supraveghea pasurile moldovene şi putea ţine în acelaşi timp legătura cu forţele muntene prin comunicaţia de care am vorbit.

Cavriolo primise de la Basta instrucţiuni ca armata munteană să se adăpostească înapoia şanţurilor şi să nu întreprindă nici un fel de acţiune în cîmp deschis.

Trebuie să amintim că în această epocă începuseră să fie folosite tot mai mult şanţurile * în luptă, iar Basta, reputat teoretician militar în acel timp, acorda o importanţă deosebită amenajării terenului, arătînd într-una din lucrările sale că „săparea şanţurilor (de către trupe — n.n.) este tot atît de necesară, pe cît de necesară este odihna după oboseală".

Imediat după sosire, trimisul lui Basta s-a apucat să cerceteze tabăra, căreia i-a găsit o serie de neajunsuri, dar — aşa cum recunoaşte singur — nu atît de „grave". Realitatea era că Tomaso Cavriolo venea pe cîmpul de luptă cu un plan gata făcut care nu ţinea seama de situaţie.

După ce Cavriolo constată că poziţia aleasă de munteni este dominată de colinele înconjurătoare, recunoaşte că de fapt aceasta nu pre-

---

* Şanţurile erau, în perioada dată, obstacole create în faţa poziţiei de apărare pentru a opri, în special, şarjele cavaleriei inamice. Adîncimea şi lăţimea lor varia, condiţia de bază fiind ca ele să nu permită călăreţilor duşmani pătrunderea în poziţia de apărare.

zintă nici un inconvenient deoarece inamicul are aproape numai cavalerie (care nu putea acționa în teren accidentat), iar infanteria de care dispunea era redusă ca număr și fără experiență de luptă. Cavriolo mai găsea că frontul pe care se dispusese oastea munteană era prea mare. Dar Radu Șerban făcuse aceasta pentru a-și sprijini flancurile pe cele două coline împădurite care mărgineau valea, măsură mai justă decît masarea trupelor pe un spațiu restrîns, care ar fi lăsat flancurile expuse atacurilor tătarilor și ar fi anulat pentru munteni orice posibilitate de manevră.

În fața oastei muntene fusese săpat un șanț lung de aproximativ 20 de pași care asigura tunurile. La sfatul lui Cavriolo, — și aici trebuie recunoscut meritul căpitanului imperial —, șanțul a fost prelungit la 600 de pași și completat în partea stîncoasă a terenului, unde nu se putea săpa, cu care legate între ele, cu trunchiuri de copaci și cu „gunoaie". În flancul stîng, pe o înălțime, au fost construite patru redute mici („băști" *) în care au fost așezate tunurile.

În fața taberei, la aproximativ 1 km („la o bătaie de tun") a fost instalată o forță de siguranță formată dintr-o companie de valoni.

Constatîndu-se că în spatele poziției muntene se afla o trecere care ar fi permis tătarilor să

* Redutele, respectiv „băștile" erau amplasamente de artilerie construite cu metereze pe margini pentru a proteja tunurile de atacurile directe ale cavaleriei și infanteriei inamice.

întoarcă apărarea, a fost săpat un șanț de apărare și a fost pus de pază Marcu voievod cu 2 000 de secui și cu 1 000 de lăncieri transilvăneni.

În izvoarele relative la bătălia de la Ogretin nu există referiri precise asupra dispozitivului de luptă adoptat de trupele muntene. Din datele pe care le avem asupra războaielor la care participaseră anterior oștile Țării Românești rezultă că pe cîmpul de luptă ele nu adoptau dispozitive schematice — ca oștile din Apus — ci variate de la caz la caz. În situația de față, socotim (bazați pe analiza atentă a desfășurării luptei și pe logică) că dispozitivul realizat de Radu Șerban a fost un dispozitiv pe două linii, linia întîi fiind formată din pedestrime și călăreți descălecați, iar linia a doua — în majoritate din călăreți. La aripile liniei întîi erau dispuși ostași pedeștri. Distanța între linii era de 200—300 metri. Modul în care s-a desfășurat confruntarea dovedește că Radu Șerban punea la baza luptei de apărare efectul tirului armamentului cu acțiune la distanță (tunuri, archebuze, respectiv muschete, și arcuri cu săgeți). Ținînd seama de bătaia mică a armelor de foc în epoca respectivă, pentru a realiza un „baraj de foc" adînc în fața șanțului de apărare, era necesar ca armamentul acesta să fie împins cît mai înainte. Pentru artilerie problema a fost rezolvată prin construirea redutelor tunurilor chiar pe marginea dinapoi a șanțului. Pentru restul armamentului cu acțiune la distanță era necesar ca subunitățile care aveau acest armament în înzestrare să fie așezate, de ase-

menea, la marginea dinapoi a șanțului de apărare. Or, o parte din subunitățile de cavalerie munteană erau înzestrate cu arme de foc, ceea ce impunea ca și acestea să fie dispuse în linia întîi. În scopul ca trupele de cavalerie să ofere tătarilor care asaltau poziția o țintă cît mai mică și în scopul de a mări precizia tirului, era indicată „pedestrirea" călăreților din linia întîi. În vederea asigurării unei rezistențe ferme față de atacurile cavaleriei inamice care ar fi străbătut barajul tragerilor din fața șanțului de apărare, se impunea ca printre subunitățile înzestrate cu armament cu efect la distanță să fie dispuse și subunități de lăncieri, care erau deosebit de apte pentru oprirea șarjelor.

La aripi, unde terenul era accidentat și acoperit, era indicată dispunerea unor trupe pedestre care puteau să lupte aici în condiții mai bune decît trupele călări. Frontul relativ mare ocupat de oastea munteană în apărare și efectivul important care asigura, sub conducerea lui Marcu voievod, tabăra contra unei acțiuni din spate, au consumat destule forțe pentru a nu mai permite constituirea decît cel mult a unei a doua linii de bătaie. Această linie trebuia așezată astfel încît, pe de o parte, să fie scoasă de sub efectul armamentului principal de acțiune la distanță al tătarilor, adică al arcurilor, iar pe de altă parte, să poată interveni la timp în sprijinul liniei întîi cînd aceasta ar fi fost străpunsă.

Ținînd seama de nevoia ca linia a doua să fie scoasă de sub „tirul" eficace inamic, ea nu putea fi așezată la mai puțin de 150—200 metri

de șanțul de apărare. Distanța maximă pentru o intervenție oportună trebuia să fie de 200—300 metri.

În spatele liniei a doua au fost așezate, sub pază, „impedimentele", ceea ce printr-un termen modern s-ar defini formațiunile de spate *.

În ziua de 22 septembrie, pregătirile în vederea desfășurării bătăliei de către oastea munteană erau terminate.

În paralel, era urmărită prin „iscoade" mișcarea trupelor adverse.

La 23 septembrie, ora 6 dimineața, călărețiii valoni care făceau siguranța taberei muntene au zărit detașamentul de avangardă tătar care înainta în dezordine și cu îndrăzneală pe valea Teleajenului. Călărețiii valoni au trecut „un pîrîu" ce se afla în față și au lovit primele elemente ale avangărzii adversarului, producîndu-le pierderi însemnate. Aceasta a determinat forțele avangărzii să se pună în ordine și să execute o șarjă viguroasă împotriva călăreților valoni. Dar aceștia, prevăzînd riposta, au început să se retragă, luptînd, spre șanțul de apărare, sprijiniți fiind de armamentul cu tragere îndepărtată al forțelor proprii.

Luînd contactul cu poziția de apărare organizată a muntenilor, hanul Gazi Ghirai și-a dat seama că aceștia nu intenționau să ducă o luptă în cîmp deschis, unde forțele de cavalerie tătare ar fi avut cele mai bune condiții de desfășurare și manevră, ci să se mențină pe poziția

* Corturile, căruțele cu armamentul de rezervă, cu muniție, cu hrană etc.

puternic organizată. În plus, flancurile poziției muntene se sprijineau pe elemente tari de teren (înălțimi și păduri) care împiedicau acțiunea de întoarcere a apărării, în special cu trupe de cavalerie.

În această situație, pentru conducerea tătară se prezentau două posibilități : ori să atace apărarea munteană de front și să încerce să o străpungă, ori să caute să atragă prin înșelăciune trupele muntene în cîmp deschis, să le înconjoare și să le nimicească. Prima alternativă era greu de realizat deoarece oastea moldo-tătară nu dispunea decît de două tunuri de cîmp, iar infanteria, mai aptă pentru atacul unei poziții organizate, era redusă ca număr și neexperimentată. Rămînea de realizat, deci, cea de a doua alternativă.

Ca și pentru trupele muntene, în nici unul din izvoarele studiate de noi nu se arată care a fost dispozitivul forțelor moldo-tătare. Este probabil ca ele să fi adoptat așa numita „ordine lunară", avînd în ansamblu forma unui arc de cerc cu deschiderea spre inamic.

În concepția lui Radu Șerban, armata munteană urma să ducă o luptă de apărare pe poziție, folosind la maximum avantajele terenului și tirul armamentului cu efect la distanță. Dar voievodul muntean nu urmărea o luptă de apărare statică, legată de șanțul de apărare și de celelalte obstacole, ci concepea o apărare dinamică, din care nu lipseau nici acțiunile de hărțuială în afara întăriturilor.

Această formă activă a apărării nu a fost înțeleasă nici de generalul Basta, nici de Tomaso Cavriolo, care considerau acțiunile de hărțuială inutile și periculoase. În realitate, în situația dată, acțiunile de hărțuială erau pe deplin justificate, deoarece, pe de o parte, prin ele forțele tătare erau atrase în zona eficace a armamentului apărării, iar pe de altă parte, se punea în valoare elanul combativ de care erau animate trupele muntene.

Pentru a preîntîmpina eventualitatea în care tătarii — urmărind forțele muntene în timpul acțiunilor de hărțuială — ar căuta să pătrundă odată cu acestea în tabără, s-a luat măsura judicioasă de a se așeza cîte 250 de călăreți valoni de o parte și de alta a trecerii peste șanțul de apărare, la o distanță de aproximativ 50 de pași în fața acesteia.

Acțiunile de hărțuială s-au desfășurat cu multă înflăcărare din partea ambilor adversari.

În ziua de 23 septembrie, către ora 4 după-amiază, tătarii au dezlănțuit un atac puternic, au pus pe fugă pe ostașii munteni care luptau în afara șanțului și, printr-o „șarjă" susținută au pornit pe urmele lor, încercînd să pătrundă în tabără. În acest moment, cele două grupări așezate la intrarea în tabără au intrat în acțiune, sprijinite de focul celor patru tunuri muntene și de tirul archebuzierilor și arcașilor aflați înapoia șanțului. Tătarii au executat trei atacuri consecutive, dar au fost toate respinse, cu pierderi însemnate pentru ei.

Într-unul din momentele de răgaz ce a survenit între aceste acțiuni, ginerele hanului * a ieșit între linii chemînd la luptă individuală pe căpeteniile oștirii muntene. Provocarea nu a rămas fără răspuns. Din rîndurile oastei muntene a ieșit Stroe Buzescu, călare pe un frumos cal arab, și a început lupta cu ginerele hanului în fața celor două oștiri care urmăreau cu încordare mersul luptei. Tătarii aveau mare încredere în puterea și calitățile războinice ale ginerelui hanului, pe care acesta îl desemnase succesor la conducere. Dar Stroe Buzescu s-a dovedit superior, l-a înfrînt pe tătar și i-a tăiat capul în fața ochilor îngroziți ai hanului și ai întregii armate tătare și în entuziasmul oștirii muntene. Dar în această luptă, Stroe însuși a fost rănit la față. Transportat în mare grabă la Brașov pentru îngrijire, el nu a mai putut fi salvat și, în ziua de 2 octombrie 1602, viteazul boier oltean a închis ochii pentru totdeauna. Pe piatra de pe mormîntul său, aflat în schitul Stănești, jupîneasa Sima, soția lui, a pus de s-au săpat în piatră faptele soțului ei și împrejurările morții lui. În ultima parte a inscripției sînt dăltuite acele minunate cuvinte în care bucuria biruinței reușește să domine durerea personală : „Și nu fu pre voe căinilor de tătari".

Nici Radu Șerban nu a uitat această faptă vitejească a lui Stroe Buzescu, căci în hrisovul domnesc din 29 iunie 1604 arată : „răposatul

* Unele izvoare spun că ar fi fost nepotul hanului.

jupan Stroe, fost mare stolnic, dacă a văzut el atîta greutate și nevoie asupra capului domniei mele, el s-a luptat cu atît mai mult cu dușmanii domniei mele pentru domnia mea [...] și pentru patria noastră, ca să ne scoată din mîna dușmanilor noștri. Și a fost rănit jupan Stroe fost mare stolnic în război și apoi a murit în 2 zile ale lunii octombrie [...]".

Ciocnirile între elementele de hărțuire muntene și tătare au durat pînă la căderea nopții.

După prima zi de luptă — în care muntenii au obținut succese evidente — a devenit clară pentru Radu Șerban intenția tătarilor de a pătrunde în tabără prin surprindere. Nu încăpea îndoială că ieșirea luptătorilor în fața șanțului de apărare devenea, în aceste condiții, periculoasă. Astfel, pentru zilele următoare Radu Șerban a interzis categoric ca vreun luptător să iasă în afara taberei fără ordinul său. Urmarea a fost că în dimineața zilei de 24 septembrie, cînd tătarii așteptau ca muntenii să reia acțiunile de hărțuială, în care scop pregătiseră cîteva curse, ei au văzut, nu fără surprindere, că nimeni nu părăsea tabăra. Acest lucru încurca mult planurile lui Gazi Ghirai : muntenii trebuiau neapărat atrași în cîmp deschis. Pentru aceasta, hanul a încercat diferite stratageme. La început, tătarii au crezut că pot să atragă pe munteni în afara șanțului dacă apar înaintea lor și încep să-i insulte, dar n-au avut succes. În cîteva rînduri au simulat atacuri asupra taberei, dar spre paguba lor „căci dacă apărătorii — spune Spontoni — aveau înțepenite picioarele prin ordine severe,

nu aveau legate mîinile așa că îi vînau cu curaj prin diferite trageri pe cei ce se apropiau de dînșii". Probabil că în timpul acestor atacuri simulate și în atacurile din ziua precedentă tătarii au căutat să producă pierderi apărătorilor prin lansarea unei adevărate „grindini" de săgeți. Cel puțin așa pare să rezulte din hrisovul dat de Radu Șerban la 29 iunie 1604 în care se spune : „au năvălit (tătarii — n.n.) peste noi și au aruncat ei atît de multe din săgețile lor asupra noastră, încît nu se putea vedea fața soarelui de săgețile lor".

Dar și aceste încercări ale dușmanului s-au dovedit pînă la urmă infructuoase.

Văzînd că nu reușește să scoată pe munteni din tabăra întărită, către ora două după-amiază Gazi Ghirai și-a pregătit oastea de marș și a pus-o în mișcare în direcția sud. Ajuns la locul unde fusese înainte detașamentul de siguranță valon, hanul a făcut o ultimă încercare de a surprinde pe munteni : a lăsat aici un detașament, bine ascuns, cu misiunea de ambuscadă, iar el, cu restul oștirii, s-a așezat ceva mai departe la pîndă. Spera că muntenii văzînd plecarea tătarilor, vor porni în urmărirea lor, ceea ce i-ar fi permis atacul în cîmp deschis și încercarea de a-i zdrobi. Conducerea munteană și-a dat însă seama de acest șiretlic, a păstrat forțele înapoia șanțului de apărare și a dejucat astfel planul lui Gazi Ghirai. Furios, hanul s-a văzut nevoit în cele din urmă să apuce drumul Silistrei, unde trebuia să fie deja de cîteva zile. Ca o dovadă grăitoare a

eșecului suferit, în fața armatei tătare era purtat pe o cămilă trupul neînsuflețit al ginerelui hanului, învelit în covoare scumpe. Vinovat de înfrîngere a fost găsit în cele din urmă Simion Movilă, pe care hanul îl acuza de trădare și pe care drept pedeapsă „(î)l puse în fieară pre supt pîntecele calului" — cum spune cronica munteană — și-l trimise în aceste umilitoare condiții, sub pază, la fratele său Ieremia, care se văzu nevoit să-l răscumpere.

Pierderile suferite de oastea munteană în această luptă au fost de 400 ostași morți și 1 000 răniți. Tătarii au avut pierderi de 5 000 de oameni (morți și răniți). Pe timpul încleștării muntenii au luat numeroși prizonieri.

Victoria obținută la Ogretin de oastea munteană, condusă de Radu Șerban, asupra lui Simion Movilă a marcat un moment însemnat în viața politică a Țării Românești, deoarece a avut ca rezultat înfrîngerea unuia dintre dușmanii cei mai periculoși ai lui Radu Șerban și care era urît, în același timp, și de popor pentru nenorocirile aduse asupra țării.

Simion Movilă a mai încercat — dar fără succes — să recîștige tronul Țării Românești, pînă cînd, împrejurări noi au deschis pentru scurt timp acestui om, atît de setos de domnie, drumul spre tronul Moldovei în locul fratelui său Ieremia.

Lupta dusă de Radu Șerban pentru consolidarea domniei nu s-a terminat însă. Un alt rival la tron, Radu Mihnea, sprijinit de Poartă, aștepta — ascuns în garnizoanele turcești de la Dunăre — momentul prielnic. Deocam-

dată Radu Şerban s-a mulţumit să ia măsuri de prevedere, aşezînd trupe de siguranţă la Dunăre. În acelaşi timp, pentru a răspunde unui eventual atac din partea tătarilor care se iviseră iarăşi la hotarele dinspre Moldova, precum şi pentru a întreprinde o serie de incursiuni peste Dunăre, el a cerut din nou ajutor de la George Basta. Incursiunile erau necesare pentru a alunga cît mai departe de graniţă pe Radu Mihnea şi a nimici, în acelaşi timp, garnizoanele otomane din raialele dunărene.

După primirea ajutoarelor imperiale (2 000 de secui), Radu Şerban a pornit acţiunile ofensive cu efective — spun izvoarele, exagerînd desigur într-o anumită măsură — care atingeau uneori, în ansamblu, 14 000 de oameni, din care 12 000 erau munteni.

Prima incursiune s-a executat asupra cetăţii Silistra, către mijlocul lunii martie 1603, sub conducerea spătarului Mîrza. Atacul s-a dat prin surprindere şi cu multă impetuozitate. Majoritatea militarilor garnizoanei duşmane au fost nimiciţi, doar o mică parte reuşind să se salveze în citadela din partea superioară a oraşului. S-a luat o pradă bogată şi 17 steaguri otomane. Radu Mihnea şi Ahmed paşa (unul din ginerii hanului Gazi Ghirai, care comanda cetatea) au trebuit să fugă în mare grabă. Neavînd artilerie şi începînd dezgheţul (trecerea Dunării s-a făcut pe gheaţă) muntenii au fost nevoiţi să renunţe la asediul cetăţii.

O acţiune asemănătoare a fost întreprinsă de trupele conduse de Gheorghe Raţ asupra

Brăilei, de unde s-a trecut apoi Dunărea cu bărcile în Dobrogea. La această acțiune au participat, alături de forțele muntene, și țărani localnici, reușindu-se alungarea spre sud a trupelor otomane.

Participarea spontană a țăranilor din dreapta Dunării la acțiunea trupelor muntene oglindește, pe de o parte, ura localnicilor față de cotropitorii otomani, care îi supuneau la o exploatare cruntă, iar pe de altă parte, comunitatea de interese ce exista între locuitorii de pe ambele maluri ale Dunării în lupta unită pentru înlăturarea asupririi străine.

Tot în această perioadă au fost alungați și tătarii care încercaseră să pătrundă în Țara Românească.

NORI NEGRI LA ORIZONT

Înfrîngerea lui Simion Movilă, îndepărtarea — cel puțin pentru moment — a lui Radu Mihnea de la hotarul sudic al țării și zdruncinarea sistemului militar otoman de pe linia Dunării au avut ca urmare îmbunătățirea sensibilă a situației Țării Românești. Cele mai grave pericole care amenințau țara și pe voievod erau deocamdată înlăturate, iar înlăuntrul țării autoritatea domnului se întărea. Sprijinit de un divan cu o compoziție omogenă din punct de vedere al orientării politice și care răspundea în același timp și nevoilor militare acute din acea perioadă (Buzești, Rat, Mîrza — ostași experimentați — făceau parte din divan), avînd sprijinul politic, financiar și militar al imperialilor și iubit de popor, Radu Șerban își consolidase, după atîtea frămîntări și lupte, în bună măsură domnia.

Dar unele știri primite din afară care arătau că Moise Székely, ajutat cu bani și trupe de către otomani, făcea pregătiri să ia în stăpînire Transilvania, trezeau griji domnului muntean. Într-adevăr, ajungerea lui Székely pe tronul Transilvaniei ar fi impus dominația otomană asupra acesteia și ar fi avut ca urmare prinderea Țării Românești într-un clește. De

asemenea, ar fi avut ca rezultat sfîrșitul politicii antiotomane pe care o susținuse Mihai Viteazul, pe care o preluase Radu Șerban și în numele căreia acesta primise domnia.

Față de această situație, Radu Șerban trebuia să urmărească atent evenimentele, să le cîntărească cu toată seriozitatea și să-și ia din timp măsurile necesare.

Primăvara anului 1603 marchează momentul culminant al luptei începute de Sigismund Báthory și continuate apoi de Moise Székely prin care se urmărea răsturnarea puterii habsburgice în Transilvania.

Încercarea lui Báthory a fost zădărnicită, după cum se știe, la 3 august 1601 în bătălia de la Gorăslău, în care oastea sa, avînd ajutoare de la turci, tătari și poloni a fost înfrîntă de forțele conduse de Mihai Viteazul și George Basta. Sigismund s-a văzut silit să încheie un pact cu împăratul Rudolf al II-lea, prin care îi ceda acestuia Transilvania.

O parte însă dintre magnații din Transilvania n-au înțeles să depună atît de repede armele. Ei au adunat trupe și au pornit din nou la luptă, dar au fost înfrînți la 2 iulie 1602 la Teiuș, iar capii lor au trebuit să fugă. Unii dintre ei — printre care și Moise Székely — au căutat adăpost la turci, alții au cerut iertare și au jurat din nou credință împăratului.

Două au fost cauzele principale care au determinat insuccesul feudalilor transilvăneni care luptau pentru răsturnarea dominației

habsburgice la nord de Carpați. Una din cauze a fost aceea că, pentru moment, imperialii — avînd și ajutor militar muntean — erau încă destul de puternici pentru a se opune „răsculaților". A doua cauză — și cea mai importantă — a constat în faptul că răsculații, exploatatori nesățioși ai maselor populare, nu au reușit să mobilizeze în interesul lor aceste mase.

În noua luptă ce se pregătea împotriva imperialilor, împrejurările îl arătau pe Moise Székely ca pe omul cel mai potrivit să ia conducerea.

Moise Székely se trăgea dintr-o familie „de obîrșie modestă" din ținutul Odorheiului. În tinerețe se ocupase cu negoțul de sare ; a luptat apoi sub steagurile lui Ștefan Báthory în Transilvania împotriva lui Gaspar Bekes. Mai tîrziu a luat parte, în serviciul aceluiași Báthory — pe cînd acesta era rege al Poloniei —, la războiul împotriva țarului Rusiei, Ivan al IV-lea. Ca răsplată pentru faptele de arme săvîrșite, Báthory i-a dăruit moșii și l-a înnobilat.

Pe timpul campaniei din anul 1595, împotriva lui Sinan pașa, Moise a luptat sub ordinele lui Sigismund Báthory, săvîrșind însemnate fapte de arme. Mihai Viteazul, care l-a cunoscut cu această ocazie, l-a apreciat și, în campania din Transilvania, l-a luat în slujba sa, numindu-l comandant suprem al oștilor sale, sau, cum îi spunea însuși Mihai, „mare ghinărareș". Ulterior, Moise a trecut din nou

de partea lui Sigismund Báthory, luptînd de astă dată împotriva lui Mihai și a lui Basta.

Așadar, pe de o parte, marea sa experiență de luptă, iar pe de alta situația sa de proaspăt înnobilat — care prezenta pentru nobilimea ardeleană o garanție că privilegiile ei de clasă vor fi respectate — făceau din Moise Székely șeful cel mai indicat pentru conducerea luptei împotriva puterii habsburgice în Transilvania. Prestigiul lui Székely era sporit și prin faptul că Poarta îl susținea direct. Astfel, sultanul l-a numit principe al Transilvaniei cu drept ereditar și i-a acordat însemnele domniei — sabia, buzduganul și steagul —, iar la mijlocul lunii mai 1603 a scris regelui Sigismund al III-lea al Poloniei, rugîndu-l să-l ajute cu oști pe „prea ilustrul erou". Răspunsul lui Sigismund a fost însă destul de rece și fără promisiuni precise de ajutor.

În afară de sprijinul diplomatic, Moise primea de la otomani ajutor financiar și militar. Documentele ne arată, de pildă, că Moise Székely, care-și stabilise „cartierul general" la Timișoara — cetate aflată în mîna turcilor — strîngea oști pe care le plătea bine, „cu banii turcilor" și că Becteș, pașa cetății Timișoara, avea dispoziții să-i dea ajutor militar lui Moise.

Motivele care îi determinau pe otomani să se ocupe de aproape de acțiunea lui Moise Székely erau ușor de înțeles. În primul rînd, scoaterea imperialilor din Transilvania ar fi micșorat pericolul și presiunea pe care forțele armate austriece din acest principat le exer-

citau asupra flancului răsăritean al trupelor turceşti aflate în Ungaria. În al doilea rînd, ar fi anulat influenţa politică a habsburgilor asupra ţărilor române. În sfîrşit, ar fi adus Transilvania sub dominaţia Porţii, prinzînd în felul acesta Muntenia într-un cleşte şi aducînd-o în stare de supunere totală faţă de otomani. Sub acest ultim aspect, acţiunea lui Moise Székely devenea o ameninţare directă pentru Ţara Românească, ceea ce va obliga pe Radu Şerban să intervină cu forţe în Transilvania.

Pentru atingerea obiectivelor ce şi le fixaseră otomanii, Moise Székely se dovedea un instrument docil. Izvoarele ne dau informaţii precise. De pildă, cronicarul otoman Naima arată în cronica sa că, cerînd ajutor turcilor, Moise Székely promisese marelui vizir Hasan „să [...] supună întreaga Transilvanie stăpînirii otomane".

Condiţiile în care urma ca Moise să-şi desfăşoare acţiunea erau destul de dificile. Pe de o parte, el trebuia să susţină interesele păturilor exploatatoare din Transilvania care-i acordau sprijinul lor, dar prin aceasta îndepărta de sine masele exploatate, ale căror interese erau opuse ; pe de altă parte, ajutorul primit de la turci şi tendinţa nobilimii de a menţine principatul autonom sub suzeranitatea Porţii îl obligau să-şi subordoneze politica sa intereselor Semilunii, ceea ce anula posibilitatea instaurării — după alungarea habsburgilor — a unui regim care să militeze pentru

păstrarea independenței principatului de la nord de Carpați.

În aceste condiții, acțiunea întreprinsă de Moise Székely purta de la început germenii insuccesele viitoare.

Primăvara anului 1603 înmugurise speranțele lui Székely și ale celor ce luptau alături de dînsul. Împrejurările păreau deosebit de favorabile pentru începerea ofensivei împotriva imperialilor. George Basta, guvernatorul Transilvaniei, dispunea de forțe reduse (abia vreo 3 000 de oameni) pe care nu se putea conta prea mult căci nu fuseseră plătite de aproape doi ani, iar pentru moment generalul imperial nu putea nădăjdui să primească nici bani, nici oameni. Radu Șerban, de la care Basta ar fi putut cere ajutoare, trebuia să-și păstreze trupele pe lîngă el deoarece Simion Movilă se pregătea din nou să năvălească în Țara Românească. În afară de aceasta, o seamă de feudali din Transilvania, cu care Moise intrase în înțelegere pe ascuns, îl așteptau ca pe un salvator.

Planul de acțiune al lui Moise Székely pentru ocuparea principatului nord-carpatin — așa cum reiese din cele arătate de cronicarul Szamosközy și din desfășurarea acțiunilor — pare a fi fost : pornirea unei ofensive puternice și rapide pentru cucerirea principalelor cetăți pe care își sprijineau imperialii apărarea precum și zdrobirea forțelor imperiale din afara cetăților ; în cazul cînd lui Basta îi soseau ajutoare, nimicirea acestora pe rînd și izolarea trupelor imperiale din Transilvania ; în paralel,

ducerea de acțiuni politice pentru atragerea întregii nobilimi din Transilvania de partea lui.

Ofensiva lui Moise Székely a început în primele zile ale lunii aprilie prin cucerirea Caransebeșului și Lugojului, cetăți cu garnizoane imperiale, care s-au predat repede. Luarea în stăpînire a acestor centre întărite, care constituiau posturi înaintate în sistemul fortificat al Transilvaniei, a contribuit în bună măsură la obținerea succeselor ulterioare.

Conștient de importanța pe care o prezintă repeziciunea pentru reușita ofensivei proiectate, Moise Székely a constituit un detașament mobil (călare) format din 1 000 de tătari și 200 de unguri, comandat de Gabriel Bethlen, pe care l-a trimis înainte prin Poarta de Fier a Transilvaniei. Székely spera că astfel va reuși să-i facă pe locuitori să se supună de frică și, în același timp, va putea să surprindă și să nimicească trupele imperiale aflate în afara cetăților.

După acest detașament, care se mișca foarte repede, veneau „mai încet" forțele principale, conduse de Moise însuși.

Detașamentul înaintat a cucerit, după o luptă scurtă, Orăștia și s-a îndreptat spre Alba Iulia, pe care a asediat-o. Aici a sosit și Moise Székely cu grosul forțelor, din care 8 000 tătari, care au căutat să grăbească cucerirea capitalei transilvănene. Dar asaltul cetății a durat zile în șir deoarece atacatorii nu dispuneau de tunuri de asediu, iar tătarii — parte importantă a trupelor conduse de Moise — nu erau pregătiți pentru lupta de cetate.

În paralel, Székely a trimis pretutindeni scrisori prin care chema la dînsul pe toți cei apți să poarte armele, altfel — amenința el — va trimite pe tătari să pustiască țara. La apelul lui Moise a răspuns o parte din nobilime, în frunte cu Ștefan Tholdy.

Întrucît asediul Albei Iulii se arăta a fi de durată și pentru a nu da răgaz trupelor imperiale să se regrupeze, Moise Székely a constituit un al doilea detașament mobil, format mai ales din tătari, și l-a trimis asupra forțelor lui George Basta aflate în curs de concentrare la Cluj. În același timp, a trimis în secuime pe Ștefan Tholdy, în fruntea unui detașament format din 1 000 de oameni (tătari, unguri și sîrbi), ca să atragă cît mai mulți luptători sub steagurile sale.

După ocuparea, la 9 mai, a Albei Iulii, Moise Székely a început să se intituleze „Voievod al Transilvaniei și comite al secuilor".

De la Alba Iulia, Székely s-a îndreptat cu forțele principale spre Gherla, unde se afla Basta.

Deocamdată generalul George Basta — care conta pe o parte din nobilimea transilvăneană și pe un număr de 12 000 secui ce juraseră credință împăratului, care le redase vechile lor privilegii, răpite de Báthoreşti — era nevoit să ducă o acțiune de apărare sprijinită pe rezistența garnizoanelor aflate în cetăți și la strîngerea cît mai grabnică de trupe în vederea unei bătălii hotărîtoare cu Moise. Pînă la concentrarea forțelor sale și pînă la primirea ajutoarelor stăruitor solicitate împăratului și

lui Radu Şerban, Basta s-a adăpostit în cetatea Gherla — puternică prin avantajele pe care le oferea terenul şi prin tăria zidurilor sale. Moise nu a reuşit să ocupe Gherla, astfel că s-a văzut nevoit să lase aici un detaşament de 1 000 de oameni, condus de Albert Nagy, iar el s-a îndreptat spre Dej, unde aflase că se adunau trupe de ale lui Basta.

Informaţiile fiind confirmate, Moise a trimis la Căpîlna — unde afluiau o parte din trupele lui Basta — un detaşament format din 2 000 de călăreţi unguri şi tătari conduşi de Francisc Reday şi de Cantemir mîrza. Atacaţi noaptea, prin surprindere, oamenii lui Basta au fost măcelăriţi.

Deşi ameninţat de un iminent atac al lui Simion Movilă, Radu Şerban a trimis în ajutorul lui George Basta un număr de 1 400 de oameni comandaţi de Farkas Kis şi de Ioan Csonka. Ajuns în satul Dumitra din ţinutul Bistriţei, acest detaşament a fost zdrobit de un grup de forţe tare de 3 000 oameni (dintre care 2 000 tătari), comandaţi de Gheorghe Makó, care luptase odinioară sub steagurile lui Mihai Viteazul şi intrase acum în slujba lui Moise Székely.

Un alt ajutor, format din 200 de oameni, comandaţi de Dimitrie Mîrza, a fost înfrînt lîngă Sighişoara şi — ca să completeze această situaţie atît de potrivnică imperialilor — contele Tomaso Cavriolo, trimis de Basta după ajutoare în secuime, a fost prins şi închis de partizanii lui Moise Székely.

Neavînd o soluţie mai bună, generalul George Basta, încercuit în cetatea Gherla, a făcut tot ce a putut şi a reuşit să fugă, împreună cu cîţiva oameni credincioşi, şi să se adăpostească în cetatea Sătmarului.

Faţă de această situaţie, Székely şi-a îndreptat acţiunea forţelor principale asupra oraşului Cluj, care, după o scurtă rezistenţă, s-a predat la data de 8 iunie.

Fără a pierde timp, trupele de sub comanda lui Moise Székely au atacat cetatea Bistriţa, care a deschis şi ea porţile în faţa biruitorului, la 19 iunie. În scurtă vreme s-au predat fără luptă Sebeşul Săsesc împreună cu Mediaşul.

În acest moment situaţia imperialilor în Transilvania era serios zdruncinată. Sistemul de cetăţi pe care George Basta îşi sprijinea apărarea fusese cucerit de Moise Székely (excepţie făcînd doar Sibiul, Sighişoara şi Braşovul); forţele care începuseră să se adune şi ajutoarele de la aliaţi au fost zdrobite; trimisul lui Basta, plecat să ridice la luptă pe secui, a ajuns prizonierul lui Moise, iar, pe lîngă toate acestea, Moise Székely începuse tratative de pace cu Radu Şerban.

Dar, aşa cum s-a mai arătat, interesele Ţării Româneşti nu puteau fi despărţite de interesele Transilvaniei. Nu putea exista stabilitate, nu putea exista siguranţă pentru principatul de la sud de Carpaţi dacă cele două ţări vecine, legate dintotdeauna prin atîtea fire etnice, economice şi culturale şi prin ţelul comun al

apărării împotriva cotropitorilor, aveau orientări politice diferite.

Deci nu de dragul imperialilor va interveni domnul muntean în Transilvania — cu toate că își luase unele obligații față de ei — ci pentru ca să stabilească acolo o ordine care era, în primul rînd, în folosul poporului român, al țării sale. El nu putea admite ca, în timp ce la sud de Carpați se ducea o luptă antiotomană, în Transilvania să se instaureze puterea filoturcă a lui Moise Székely și a elementelor ce erau alături de el. Nu putea admite „încercuirea" prin Transilvania a Țării Românești de către otomani.

Din aceste motive, tratativele duse de Radu Șerban cu Moise Székely nu pot fi considerate decît ca un mijloc pentru a cîștiga timp în vederea luării unor măsuri corespunzătoare.

Deoarece Basta pierduse orice inițiativă și se găsea undeva la marginea principatului transilvan, fără trupe, fără autoritate, revenea lui Radu Șerban sarcina să preia conducerea și el va face aceasta la timpul potrivit.

Pentru moment Șerban — neliniștit de pregătirile ce le făcea Simion Movilă pentru a năvăli din nou în Țara Românească — a permis să treacă munții în Transilvania doar un detașament de 3 000 de oameni, comandat de Gheorghe Rați. Aceștia au urmat drumul ce duce pe valea Teleajenului, apoi pe la Slon și Întorsura Buzăului, și s-au așezat în tabără la Feldioara, în așteptarea forțelor principale muntene. În curînd, în tabără au început să sosească un nu-

măr de călăreți și pedeștri secui, „înarmați cu armamentul obișnuit al gloatelor".

Deocamdată, avînd trupele concentrate în tabăra de la Mediaș, Moise Székely se găsea la egală distanță de Basta, aflat la Sătmar, — și care pentru moment nu prezenta pericol — și de trupele conduse de Rat, unde urma să sosească în curînd și Radu Șerban cu forțele principale. Deși Moise era în așteptarea sosirii unui număr de 2 000 de luptători poloni angajați cu plată, el s-a grăbit să înceapă lupta cu forțele muntene de îndată, măsură greșită care va duce la insucces. Una din cauzele acțiunii pripite a lui Moise Székely pare să fie și aceea că și-a subapreciat adversarul. Un izvor contemporan arată că, auzind de sosirea trupelor lui Radu Șerban în Transilvania, Moise Székely ar fi spus : „Să vedeți ce-o să pățească acum neciopîtul de valah. Numai aripa asta dreaptă din oștirea mea s-o trimit, ca pe dată să-l biruim pe Șerban, vrăjmașul meu".

Pentru moment, Moise Székely a trimis împotriva lui Gheorghe Rat un detașament format din 3 000 de călăreți aleși, conduși de Gheorghe Makó și de Mihai Imécs, și din 500 de tătari conduși de Kazi mîrza, Ak mîrza și Balad sultan. Moise însuși, cu forțele principale, urma să se pună în mișcare la scurt timp după dînșii.

Detașamentul trimis de Székely avea dispoziții să evite lupta cu trupele lui Rat, pe care să le țină însă sub observație pînă la sosirea lui Moise.

Makó nu a respectat dispozițiile primite și, la 4 iulie, a atacat tabăra munteană de la Fel-

dioara. Atacul lui Makó a reușit să respingă trupele lui Vasile Mîrza (Mîrza cel Mare) care făceau siguranța taberei, dar a fost oprit de forțele principale conduse de Rați, care se înconjuraseră în grabă cu un val de care legate între ele.

În zorii zilei de 6 iulie, trupele comandate de Rați și-au mutat tabăra mai spre sud, așezînd-o între Rîșnov și Cristian, unde terenul oferea condiții optime de apărare și asigura o mai bună legătură cu Țara Românească, pe la Bran, pe unde se aștepta venirea celorlalte forțe și a aprovizionărilor. Tabăra beneficia pentru apărare de albia adîncă a unui pîrîu și a fost înconjurată cu un val de care strîns legate între ele prin lanțuri și frînghii.

Văzînd deplasarea trupelor muntene spre sud, Gheorghe Makó a crezut că acestea sînt demoralizate și caută să evite lupta. De aceea, a trecut imediat la urmărirea lor și a atacat noua tabără munteană. Dar acțiunea a fost zădărnicită de apărarea trupelor conduse de Rați, care au trecut apoi la contraatac punînd pe fugă adversarul. Inamicul a pierdut 1 500 de ostași, Imécs a căzut în luptă, iar Makó, luat prizonier, a fost decapitat.

După această acțiune, Gheorghe Rați și-a deplasat tabăra la un loc mai sigur : la Bran.

Înfrîngerea detașamentului condus de Makó l-a impresionat puternic pe Moise Székely — care tocmai trecuse Oltul și poposea la Apața (circa 30 km nord de Brașov). În acest moment situația lui Moise era destul de critică : cele mai bune trupe ale sale fuseseră înfrînte ; po-

lonii pe care îi chemase în slujba sa nu sosiseră încă ; o mare parte din forțele sale se aflau răspîndite la Dej, la Deva și în diferite alte localități din Transilvania, unde făceau paza cetăților cucerite.

PRIMA BĂTĂLIE DE LA BRAȘOV (1603)

Simțindu-se inferior adversarului său, Moise Székely, care pînă atunci întreprinsese numai acțiuni ofensive, s-a hotărît să treacă la apărare, pierzînd astfel inițiativa strategică, care a trecut în mîna lui Radu Șerban.

Potrivit planului său de acțiune, Moise Székely și-a așezat forțele de care dispunea nemijlocit în tabără în cîmpia Brașovului, lîngă o moară de hîrtie, care nu mai există azi. Analiza izvoarelor și cercetările în teren duc la concluzia că această moară de hîrtie se afla probabil lîngă pîrîul Ghimbav, la 2—3 km nord-vest de Brașov.

Locul unde și-a organizat tabăra Székely avea în spate o pădurice, la un flanc — moara de hîrtie, iar în față — un pîrîu cu albia mocirloasă dar pe care atît trupele pedestre cît și trupele călări îl puteau trece cu ușurință. Totuși, înspre sud pîrîul făcea o baltă ce prezenta un obstacol destul de serios pentru atacator.

Forțele de care dispunea Moise Székely și al căror total se ridica la vreo 6 000 de oameni (unguri, tătari și turci) au fost așezate astfel: la centru și la aripa stîngă — trupele comandate direct de Moise, într-o tabără întărită. La

aripa dreaptă, refuzînd să se închidă în tabără, erau tătarii şi turcii, cu Becteş paşa. Tabăra a fost înconjurată cu care legate între ele pentru a rezista mai bine atacurilor muntene. Acest val de care era foarte puternic, dar trupele aşezate înăuntrul lui erau mult stînjenite în mişcările lor.

Cele 25 de tunuri de diferite calibre pe care Moise le adusese pentru această bătălie au fost aşezate la locuri potrivite şi grupate în aşa fel încît să poată interveni cît mai uşor pe timpul luptei.

Nefiind destul de sigur de trupele sale, Moise Székely a aşezat în afara taberei pe Francisc Redai — unul dintre subalternii săi — cu vreo 300 de călăreţi „ca să taie pe oricine va încerca să fugă din tabără".

În timp ce Moise făcea aceste pregătiri, Radu Şerban, care se afla la Tîrgovişte, ajunsese la concluzia că Simion Movilă şi forţele turcilor nu prezentau un pericol imediat. Ca atare, domnul muntean putea trece la acţiune împotriva lui Moise Székely, omul otomanilor.

Planul de acţiune a lui Radu Şerban, după cum reiese din desfăşurarea operaţiunii, a fost : în prima etapă, trecerea forţelor principale la nord de munţi sub protecţia detaşamentului comandat de Gheorghe Raţ ; în etapa a doua, lovirea şi nimicirea trupelor lui Moise Székely dispuse în apărare pe cîmpia Bîrsei şi, în ultima etapă, readucerea Transilvaniei sub ascultarea imperialilor.

Trupele conduse direct de Radu Şerban au trecut la nord de Carpaţi, pe la Rucăr, sosind în

tabăra de la Bran la 13 iulie, fără a fi în vreun fel stînjenite de forţele lui Moise Székely. Au rămas aici două zile ca să se odihnească şi să aştepte sosirea bagajelor.

În ziua de 16 iulie, tabăra s-a mutat mai aproape de locul de dispunere a trupelor adverse, instalîndu-se între Rîşnov şi Vulcan.

Efectivele pe care cei doi adversari urmau să le angajeze în luptă erau următoarele : Radu Şerban — 4 000 de călăreţi, 6 000 de pedeştri şi 4 tunuri uşoare ; Moise Székely — 6 000 de oameni (din care 2 000 tătari, 200 turci, iar restul unguri şi alte naţionalităţi) şi 25 tunuri de cîmp.

Informat asupra dispunerii în spaţiu şi stării morale scăzute a trupelor lui Moise, Radu Şerban a trecut la atac în dimineaţa zilei de 17 iulie, adoptînd următorul dispozitiv : la stînga, fraţii Mîrza cu trupe călări, avînd ca misiune, iniţial, lovirea şi scoaterea din luptă a forţelor tătare aşezate în afara taberei lui Moise, ulterior, învăluirea şi atacul taberei din direcţia nord-vest ; la dreapta, Gheorghe Raţ, de asemenea cu trupe de călăreţi, avînd ca misiune, iniţial, să facă siguranţa spre cetatea Braşov (favorabilă lui Moise), ulterior, să învăluie şi să atace tabăra inamică din direcţia sud-est ; la centru, întreaga pedestrime şi haiducii voluntari călări, aşezaţi în formă de „falangă", adică în formaţie strînsă ; înapoia centrului, în rezervă, voievodul Radu Şerban cu cel mai de seamă corp de oaste. În faţa călăreţilor conduşi de Raţ înaintau subunităţi de cercetare („hărţuitori"), cu misiunea de a cerceta suburbiile

Braşovului şi a preveni o eventuală acţiune de ambuscadă.

Atacul s-a desfăşurat sub focul viu al artileriei şi archebuzelor adversarului.

Pentru parcurgerea zonei în care focul celor ce se aflau în apărare era eficace şi pentru trecerea pîrîului şi a mlaştinii ce se afla în faţa taberei, Radu Şerban a ordonat descălecarea trupelor de voluntari haiduci, „ceea ce aceştia au făcut cu dragă inimă". Înaintarea pînă la pîrîul şi mlaştina din faţa taberei duşmane s-a executat tîrîş *, ceea ce explică slabul efect al tirului tunurilor şi archebuzelor adversarului.

După trecerea pîrîului, care s-a făcut de către ostaşii munteni ţinînd deasupra capului archebuzele şi muniţia ca să nu se ude, a fost declanşat atacul.

Asaltul asupra taberei s-a desfăşurat cu o impetuozitate care a dezorientat complet pe adversar. În fruntea acţiunii se afla Deli Marcu, care-şi antrena haiducii „la năvală", prin ploaia de gloanţe şi săgeţi, lovind în plin împrejmuirea de care, sfărîmînd-o cu securile, cu halebardele şi cu măciucile. Astfel că Moise Székely, care îşi organizase tabăra să reziste în principal atacurilor cavaleriei, se vedea copleşit şi fără putinţă de apărare în faţa unei infanterii ce asalta puternic şi a unei cavalerii care, descălecată, lupta cot la cot cu infanteria.

---

* Nu cunoaştem ca vreo altă armată europeană să fi întrebuinţat acest procedeu în atac în epoca respectivă.

În timpul acesta, trupele fraților Mîrza, care puseseră pe fugă pe tătari și pe Becteș pașa cu ostașii săi, precum și acelea ale lui Gheorghe Rați, care nu au găsit inamic în suburbiile Brașovului, s-au îndreptat asupra taberei lui Moise, atacîndu-i cele două flancuri. Pe timpul încleștării mulți luptători au fost străpunși de sulițele lungi ale atacatorilor. Adesea, dintr-o singură lovitură erau scoși din luptă doi-trei adversari deodată.

Toate sforțările făcute de Moise Székely, care alerga pretutindeni, de a restabili situația, s-au dovedit inutile. Văzînd că bătălia e pierdută, Moise a încercat să se salveze spre Brașov. Zărit și urmărit de Gheorghe Rați, cu un grup de călăreți, Moise Székely, deși s-a apărat vitejește, a fost doborît de un glonț, iar urmăritorii i-au tăiat capul.

Pierderile armatei lui Moise Székely se cifrează la 2 000—3 000 de oameni, între aceștia numărîndu-se mulți nobili de frunte ; totodată, oștenii de sub conducerea lui Radu Șerban au capturat de la adversar 32 steaguri, care au fost trimise ca trofee împăratului, la Praga.

Îngroparea de către brașoveni a corpurilor celor căzuți a inspirat o elegie scrisă în limba latină, reprodusă de Șincai în cronica sa, din care reținem acest vers care redă în toată mărimea lui dezastrul suferit de oastea lui Moise : „Vai, cîtă ruină zace într-un mormînt pitic !“

Pierderile muntene nu sînt indicate în izvoare, dar — ținînd seama de împrejurările în care s-a desfășurat acțiunea — e de presupus că ele nu au fost însemnate.

Trupele muntene nu au urmărit prea departe pe cei scăpați din bătălia de la Brașov, această misiune luîndu-și-o asupra sa generalul Basta și comunicînd-o printr-o scrisoare și lui Radu Șerban. Tonul acelei scrisori e cam arogant, dar conținutul ei trădează îngrijorarea lui Basta, precum că Șerban ar putea să pună stăpînire pe întreaga Transilvanie, așa cum o făcuse odinioară Mihai Viteazul. Din scrisoare rezultă în mod evident nemulțumirea bătrînului general că ostașii munteni dovediseră că pot obține victorii strălucite, împotriva unui adversar de temut, fără ajutorul imperialilor. În situația dată Basta nu-și mai putea atribui merite personale, așa cum făcuse după bătălia de la Ogretin. De altfel acest lucru îl arată în mod deschis într-o scrisoare adresată unui consilier imperial. În scrisoare, bătrînul general mărturisește, printre altele : „Sînt grozav de amărît că mi s-a luat din mînă prilejul unei astfel de victorii". De fapt prilejul nu i s-a luat, ci l-a pierdut el însuși căci, în timp ce lupta dintre trupele lui Radu Șerban și cele ale lui Moise Székely se desfășura în cîmpia Brașovului, Basta, instalat comod la Sătmar, evita să pornească acțiunea împotriva forțelor comandate de Moise pe motivul că nu-i sosiseră ca ajutor efectivele sileziene pe care le aștepta.

După izbînda de la Brașov nu era în interesul lui Radu Șerban să mai rămîie în Transilvania, mai ales că avea știri că otomanii au intrat cu forțe importante în Țara Românească. De aceea, după cîteva zile voievodul și grosul trupelor sale au trecut munții înapoi și s-au îndreptat

spre Tîrgoviște. A rămas pe loc, în ajutorul lui Basta, Gheorghe Rați cu 2 000 de oameni. În Transilvania, Basta a reușit pînă la începutul lunii august să înfrîngă toate oștile care luptaseră sub steagurile lui Moise, așa că la data de 10 august generalul imperial putea raporta superiorilor săi că „nu mai e nici un dușman în țară".

ANI DE PACE RELATIVĂ

Înfrîngerea lui Moise Székely de către oastea munteană condusă de Radu Şerban a avut ca rezultat înlăturarea pentru Ţara Românească a pericolului dinspre partea de miază-noapte a hotarelor ei.

Dar pentru ca liniştea să fie deplină şi pentru ca ţara şi domnul să se poată aşeza la rosturile lor firești, trebuiau făcuţi inofensivi alţi trei adversari care-i nelinişteau fruntariile : otomanii, cu acţiunile lor de pradă şi cu candidaţii lor la domnie ; Simion Movilă, care încerca să reocupe tronul şi tătarii cu raidurile lor iuţi, care lăsau în urmă sate pustiite, holde arse şi duceau cu ei nenumăraţi robi.

Pentru moment, cei mai periculoşi erau tătarii, care — trimişi de domnul Moldovei, Ieremia Movilă — prădau ţara, venind (cum arată Radu Şerban într-o scrisoare adresată solilor săi de la Viena) cîte 2 000, 3 000, 6 000, 7 000 şi chiar 10 000 deodată. Datorită acestui fapt „ţara a ajuns acum mai pustiită — se spune în scrisoare — decît fusese pe vremea lui Sinan paşa". Domnul muntean cerea ajutor grabnic de la împărat pentru a putea face faţă acestei situaţii. Dar imperialii se mişcau încet, în vreme ce interesele ţării impuneau ca problema să fie rezolvată fără întîrziere.

Radu Şerban nu avea altceva de făcut decît să urmeze drumul pe care l-au urmat, în situaţii similare, şi Sigismund Báthory şi Mihai Viteazul : să ajungă la o înţelegere cu tătarii. După ce a cerut şi consimţămîntul lui Basta (pentru a înlătura eventuale bănuieli) a început, la sfîrşitul lunii decembrie 1603, la Tîrgovişte, negocierile cu trimisul hanului. S-a ajuns la învoiala ca Ţara Românească să dea anual tătarilor 10 000 de taleri, plus alte cheltuieli şi daruri pînă la valoarea totală de 15 000 de taleri. La rîndul lor, tătarii se obligau să nu mai neliniştească Ţara Românească, iar, în cazul cînd ţara va fi atacată de turci, să dea muntenilor ajutor pentru apărarea ei.

Din discuţiile avute de Radu Şerban cu solul tătar reiese că politica Ţării Româneşti continua să se menţină în cadrul alianţei cu imperialii, dar că se urmărea stabilirea unor raporturi de bună vecinătate cu Poarta — un „modus vivendi“ —, fără ca prin aceasta să se oblige să încheie un tratat cu ea. Domnul muntean vedea posibilitatea asigurării unei perioade de pace în spaţiul carpato-dunărean numai prin încheierea unei înţelegeri între imperiali şi otomani şi în acest scop a intervenit şi pe lîngă tătari.

Atitudinea mai puţin ostilă faţă de otomani dovedită de Radu Şerban arată, pe de o parte, că partida turcofilă din ţară începuse să se consolideze, iar pe de altă parte, că domnul muntean, care pînă acum îşi sprijinise puterea numai pe partida antiotomană, simţea nevoia să-şi lărgească baza politică a puterii, atrăgînd de

partea sa și elementele cu simpatii pentru otomani. De altfel, Radu Șerban se convinsese de slăbiciunea militară a imperialilor care, în loc să-l ajute cu trupe, îi solicitau ei sprijin militar. În același timp, situația internă a Țării Românești nu era întru totul mulțumitoare. Într-o scrisoare a lui Petre Grigorovici (Armeanul), om de încredere al lui Radu Șerban, se arată că puterea centrală era serios subminată de marea boierime — în frunte cu Buzeștii —, care folosea în mod abuziv imunitățile feudale de care se bucura. Cînd domnul încerca să ușureze sarcina țărănimii cerînd boierilor să ajute pe țărani la plata birurilor pentru ca aceștia să nu fugă în Moldova sau peste Dunăre, boierii nici nu voiau să audă.

În situația în care tronul muntean era mereu solicitat de diferiți pretendenți susținuți de Poartă, cum era Radu Mihnea, sau de Polonia, cum era Simion Movilă, fără îndoială că lupta pe care o ducea Radu Șerban pentru consolidarea domniei se desfășura în condiții deosebit de grele. I-au trebuit voievodului mult tact și mult spirit de orientare ca să reușească să realizeze măcar în parte acest țel.

E demn de remarcat că, în aceste grele condiții în care se găsea puterea centrală, el a căutat să ușureze situația țărănimii din Țara Românească decretînd „moratoriul" * asupra datoriilor.

„Moratoriul" pentru stingerea datoriilor a constat în anularea datoriilor dintre particulari

---

* Termenul e folosit de istoricul P. P. Panaitescu.

și a despăgubirilor pentru „prădăciuni și furturi și jafuri". O confirmare documentară a acestei măsuri o găsim într-un hrisov din 12 iunie 1636 al lui Matei Basarab, în care se arată că „toate cele ce au fost datorii și prădăciuni și furturi și jafuri, cîte au fost, pe toate le-a călcat Șărban voievod, ca să fie întru nimică". Această măsură are o valoare excepțională, mai ales dacă ținem seama că datorită fiscalității excesive — care apăsa în primul rînd pe umerii țărănimii —, a abuzurilor săvîrșite de boieri și a anilor de secetă, țărănimea ajunsese într-o situație deosebit de grea, care o obligase să facă datorii pentru a putea răspunde nevoilor imediate.

Tot în scopul de a veni în ajutorul țărănimii, Radu Șerban a creat slobozii („sate de milă", cum se spune în documente) ai căror locuitori erau scutiți de dări și munci un număr de ani, plătind în acest timp domniei o sumă redusă.

Fără îndoială că prin măsurile luate, domnul muntean urmărea să-și consolideze poziția atrăgînd de partea sa și sprijinindu-se pe țărănime și tîrgoveți. Era o încercare de a crea o contrapondere marii boierimi, abuzivă și anarhică, prin întărirea bazei sociale a puterii domnești.

Trebuie să remarcăm că atragerea țărănimii și a tîrgoveților de partea puterii centrale a constituit cheia victoriilor politice și militare ale domnitorilor noștri din perioada orînduirii feudale. Așa au făcut în secolele XV—XVI Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Ion Vodă. Așa a făcut la începutul secolului al XVII-lea și domnitorul Radu Șerban.

Marele merit ce revine acestuia din urmă însă constă mai ales în faptul că el a reușit să realizeze acest lucru într-o epocă în care — datorită situației din țară și din afară — o astfel de politică era foarte greu de înfăptuit.

Între timp țara — cu toate promisiunile solului tătar — continua să fie prădată de tătari, iar ajutorul în trupe și bani, de atîtea ori promis de imperiali, nu sosea. În schimb, în luna martie 1604, împăratul a trimis lui Radu Șerban steag de domnie printr-o delegație condusă de Camillo Cavriolo, fratele lui Tomaso, care luptase în anul 1602 la Ogretin.

În vederea stabilirii unor relații mai bune cu Poarta, domnul muntean socotea necesar să primească și de la ea un steag sau un alt însemn al puterii, dar imperialii nu erau de acord cu aceasta. În schimb au admis ca, pentru liniștirea țării și asigurarea comerțului, Șerban să plătească tribut Porții. Totuși, în ianuarie 1605, Radu Șerban a primit steag de domnie de la Istanbul. Cu aceasta, schimbarea provenită în orientarea politică a Țării Românești devenea evidentă : fără să rupă legăturile cu imperialii, domnul muntean stabilea raporturi de vasalitate față de Poartă, căreia trebuia să-i plătească de acum înainte tribut. Astfel, lipsa de sprijin efectiv din partea imperialilor în lupta dusă de Țara Românească împotriva dominației otomane și abuzurile și trădarea boierimii muntene își arătau acum roadele. E cazul să arătăm însă că, deși Țara Românească a ajuns în situația de a plăti din nou tribut Porții, condițiile erau acum schimbate. Suma de 32 000 galbeni

la care a fost fixat tributul reprezenta abia 20% din ceea ce se plătea în anul 1593. În afară de aceasta, peşcheşurile erau şi ele scăzute faţă de secolul al XVI-lea. Toate acestea dovedesc că lupta începută de Mihai Viteazul împotriva otomanilor şi continuată apoi timp de un deceniu a obligat Poarta să-şi reducă pretenţiile şi să „stabilizeze" exploatarea Ţării Româneşti la un nivel vecin posibilităţilor ei de suportare. Noua situaţie ivită în spaţiul carpato-dunărean, justifica speranţa că de acum înainte ţara va avea liniştea necesară refacerii în urma distrugerilor provocate de războaie şi de incursiunile tătarilor. Se conta, de asemenea, pe reducerea trupelor de mercenari, care constituiau o grea povară pentru vistieria ţării şi un prilej de continue nemulţumiri pentru populaţie din cauza dezordinelor provocate.

Dar tătarii, cu toată înţelegerea încheiată, continuau să prade ţara. Atunci domnul muntean a făcut apel la ajutorul turcilor. Trupele muntene şi trupele otomane din garnizoanele de la Dunăre au gonit peste hotar pîlcurile de tătari veniţi la pradă.

Între timp, în Ungaria şi Transilvania au avut loc evenimente deosebit de importante şi cu repercusiuni directe pentru Ţara Românească : Ştefan Bocskay, unchiul fostului principe al Transilvaniei, Sigismund Báthory, a ridicat armele împotriva imperialilor, fiind sprijinit de turci. Atrăgînd de partea sa nobilimea nemul-

ţumită şi adunînd trupe din Ungaria superioară, Bocskay a reuşit să înfrîngă forţele colonelului imperial Pezzen, trimis împotriva lui, şi să intre victorios în Caşovia * — capitala Ungariei superioare — la 15 octombrie 1604, atribuindu-şi titlul de „prinţ al Ardealului, domn al părţilor ungureşti şi comite al secuilor".

Pentru luarea în stăpînire a Transilvaniei de la imperiali, Bocskay a trimis trupe în zonă, conduse da Ladislau Gyulafy, cărora urma să li se adauge alte forţe aduse de fruntaşii transilvăneni trecuţi de partea lui.

Acţiunea întreprinsă de Ştefan Bocskay a produs o vie mişcare în ţinutul de la nord de Carpaţi, antrenînd mase tot mai largi la lupta împotriva imperialilor.

Comisarii imperiali, aflaţi la Cluj, s-au refugiat în mare grabă la Sibiu, unde scontau pe credinţa saşilor faţă de împărat. Aflaţi în situaţie critică, imperialii s-au adresat din nou aceluia care i-a salvat de atîtea ori din situaţii grele, lui Radu Şerban.

Dar în acest moment situaţia din Transilvania prezenta un caracter deosebit pentru domnul muntean.

Participarea unei însemnate părţi din populaţia ardeleană la lupta antihabsburgică arăta o nouă orientare a maselor şi constituia un indiciu că dominaţia imperialilor în Transilvania trecea printr-o gravă criză. În acelaşi timp, Bocskay, care pornise mişcarea, era sprijinit şi de turci. Deci orice acţiune întreprinsă de dom-

* Azi localitatea Košice din R. S. Cehoslovacia.

nul muntean împotriva lui Bocskay ar fi dus la înrăutățirea raporturilor Țării Românești cu Poarta, raporturi care, după cum am văzut, fuseseră așezate de curînd pe o bază nouă. Pe de altă parte însă, Radu Șerban, ca aliat al imperialilor, nu putea refuza comisarilor din Transilvania ajutorul militar solicitat.

Ca și în alte situații, voievodul a dat dovadă de tact și abilitate politică.

Răspunzînd cererilor de ajutor ale comisarilor imperiali, Șerban a trimis în Transilvania pe Gheorghe Rați în fruntea unui detașament format din 1 000 de oameni. Instrucțiunile date lui Rați prevedeau adoptarea unei atitudini moderate, care să nu angajeze prea mult pe domnul muntean. Dar Gheorghe Rați nu s-a conformat în întregime, săvîrșind unele abuzuri păgubitoare scopurilor urmărite de Radu Șerban.

În același timp, Radu Șerban a desfășurat o vie activitate diplomatică prin care urmărea găsirea unei căi de înțelegere cu Bocskay. Astfel, la începutul lunii iunie 1605, au venit la Bocskay doi soli trimiși de Șerban, rugîndu-l să intervină pe lîngă sultan — la care Bocskay avea mare trecere — pentru menținerea pe tron a domnului muntean.

Totodată Șerban a trimis la Gyulafy, comandantul trupelor lui Bocskay în Transilvania, o delegație prin care-i propunea încheierea unui tratat de alianță, în care caz domnul muntean era dispus să-i dea ajutor pentru cucerirea ținutului de la nord de Carpați.

Mai grăbiți, se pare, să obțină bunăvoința lui Bocskay, moldovenii au trimis la Gyulafy în scurt timp după aceea un ajutor de 4 000 de oameni conduși de Cristea și Ștefan vornicul.

Acțiunile întreprinse de Radu Șerban s-au dovedit fructuoase. La 5 august 1605 s-a semnat la Tîrgoviște un tratat de alianță între Șerban și împuterniciții trimiși de Bocskay. La 15 septembrie 1605 tratatul a fost discutat în Dietă și aprobat de principele Bocskay, ceea ce constituia pentru Radu Șerban un succes diplomatic hotărîtor față de Simion Movilă, adversarul său din Moldova, ale cărui propuneri de tratat au fost respinse.

La data de 10 noiembrie 1605 Ștefan Bocskay a primit coroana și a fost încins cu sabia de către marele vizir Mehmet, aducînd astfel regatul ungar și Transilvania sub suzeranitatea Semilunii. Prin pacea de la Viena încheiată la începutul lunii iulie 1606 între Bocskay și imperiali, primul era recunoscut ca principe al Transilvaniei. Ca eveniment major trebuie menționată încheierea, la 11 noiembrie 1606, a păcii de la Zsitvatorok între austrieci și otomani.

Încheierea păcii de la Zsitvatorok însemna pe plan european lichidarea coaliției antiotomane, în fruntea căreia se aflau imperialii, iar pentru Țara Românească terminarea luptelor pentru redobîndirea independenței, începute de Mihai Viteazul în anul 1594, și ajungerea la pace cu turcii în condițiile unei dependențe relative față de Poartă.

Adoptarea unei orientări politice asemănătoare de către Transilvania și Țara Românească și normalizarea raporturilor cu Turcia au asigurat Munteniei o scurtă perioadă de liniște.

La 30 iunie 1606, murind Ieremia Movilă, i-a urmat la tron fratele său Simion. În felul acesta, Radu Șerban scăpa de unul din pretendenții cei mai periculoși care-i amenințase necontenit tronul.

În această ambianță care lăsa impresia că de acum înainte va începe o lungă perioadă de pace, se pare că domnul muntean a fost cuprins de un adevărat sentiment de ușurare. Acum începe o epocă în care viața de curte își recapătă fastul și agrementele ei : se dau ospețe, se organizează vînători.

În această vreme de vînători și ospeție se situează vizita de două săptămîni pe care fruntașul brașovean Mihail Weiss a făcut-o lui Radu Șerban, în noiembrie 1606, la invitația acestuia. Weiss nu uită să evoce în „jurnalul" său aceste zile petrecute în Țara Românească, cu atmosferă de vacanță, în care vînatul a tot felul de sălbăticiuni din pădurile muntene alterna cu pescuitul de crapi în eleșteele Gherghiței.

E de înțeles că în aceste două săptămîni în care Mihail Weiss a fost oaspetele lui Radu Șerban, convorbirile dintre el și domnul muntean nu s-au limitat la subiectele în legătură cu vînătoarea și pescuitul. Multe din problemele de importanță vitală pentru Transilvania și Țara Românească vor fi fost discutate

între cei doi, în căutarea unei soluții care să fie în folosul celor două principate.

În orice caz, legăturile strînse pe care le-a avut Radu Șerban cu Mihail Weiss, fruntaș cu rol atît de important în viața politică a Transilvaniei, își vor dovedi însemnătatea cîțiva ani mai tîrziu cînd voievodul muntean va trebui să treacă la acțiune împotriva unui nou tulburător al păcii : principele ardelean Gabriel Báthory.

La sfîrșitul anului 1606, în Transilvania s-au petrecut din nou schimbări. Ștefan Bocskay, bolnav de mai multă vreme, a murit. În locul lui a fost ales principe Sigismund Rákoczi, care s-a grăbit să reînnoiască tratatul de alianță încheiat de Bocskay cu Radu Șerban.

Dar în martie 1608, Sigismund Rákoczi, obosit și bolnav, renunță la tron. Acesta revine unuia din pretendenții mai tineri, lui Gabriel Báthory, care se bucura de simpatie în rîndurile nobilimii transilvănene, fiind agreat și de otomani.

În august 1608, Báthory a fost recunoscut de imperiali în calitate de principe al Transilvaniei. În luna septembrie din același an ambasada lui Báthory s-a îndreptat, de la Constantinopol, spre țară cu însemnele domniei primite de la Poartă.

Radu Șerban a depus toate străduințele să păstreze raporturi de bună vecinătate cu Báthory. În acest scop a încheiat cu el, la 31 mai 1608, un tratat de alianță, asemănător celor încheiate cu principii transilvăneni anteriori.

Dar tînărul principe avea ambiţii mult mai mari : el voia să aducă Moldova şi Ţara Românească în totală supunere faţă de Transilvania, în ideea reînvierii unui „stat dac" cu capitala la Sibiu.

„Statul dac" însă pe care intenţiona să-l realizeze Báthory prin cuprinderea între hotarele lui şi a Moldovei şi Ţării Româneşti nu avea rolul să se opună dominaţiei otomane la Dunăre, aşa cum încercase să facă, cu puţin timp înainte, Mihai Viteazul prin unirea celor trei principate carpato-dunărene. Dimpotrivă acest stat urma să fie pus sub suzeranitatea Porţii, iar Báthory se obliga să dea dovezi de devotament sultanului „prin servicii militare şi prin sînge".

În realitate, la baza acestui plan stătea dorinţa lui Báthory şi a nobililor din preajma lui de a-şi extinde domeniile feudale şi a-şi spori astfel foloasele. Era în acelaşi timp şi o încercare de a redresa economia principatului transilvan — serios ameninţată de risipa şi abuzurile principelui ardelean şi a sfetnicilor săi, ca şi de lungile perioade de înfruntări militare.

Asupra acestui lucru ne informează un raport transilvan chiar din perioada cînd Gabriel Báthory se pregătea să atace Ţara Românească. „Nici un domn nu l-a părăsit (pe Báthory — n.n.) ci mănîncă, beau, ospătează, spunînd astfel : Să pustiim această ţară (Transilvania — n.n.) şi ca maghiarii din Sciţia să luăm alte ţări şi să trăim acolo pînă se clădeşte această ţară".

Pentru a-şi atinge mai uşor scopul, Gabriel Báthory intenţiona să înlocuiască pe Radu Şerban cu unul dintre numeroşii pretendenţi la tronul muntean care se perindau prin Transilvania în acea vreme şi care ar fi fost mai docil faţă de planurile sale ambiţioase.

Între timp, schimbări importante au avut loc şi în Moldova. La 14 septembrie 1607 a murit Simion Movilă. Între urmaşii săi şi acei ai fratelui său Ieremia au început luptele pentru tron.

Lui Radu Şerban nu-i putea fi indiferent cine va ocupa tronul Moldovei, căci liniştea şi echilibrul Ţării Româneşti depindeau în mare măsură şi de cele ce se petreceau dincolo de Milcov. Între cei doi pretendenţi, tînărul Mihăilaş, fiul lui Simion Movilă, şi Constantin — şi el tînăr — fiul lui Ieremia, domnul muntean a sprijinit pe cel dintîi. Mihăilaş era susţinut în ţară de partida turcofilă şi recunoscut şi de Poartă. Constantin era ajutat de poloni. În lupta dintre cei doi veri, cu tot sprijinul dat de Radu Şerban şi de otomani, Mihăilaş a fost înfrînt şi silit să se refugieze cu mama sa, Marghita, la curtea de la Tîrgovişte. Radu Şerban socotea că a sosit momentul ca între cele două ţări, Moldova şi Ţara Românească, să se stabilească o legătură trainică, în măsură să le ajute să facă faţă unite primejdiei pe care politica aventuroasă a lui Gabriel Báthory o ridica. De aceea Şerban a hotărît să acorde un sprijin mai substanţial lui Mihăilaş pentru ocuparea tronului moldovean şi în acelaşi timp să întărească legătura politică printr-una ma-

trimonială, dîndu-i în căsătorie pe fiica sa Anca.

Dar planurile lui Radu Şerban au rămas nerealizate deoarece către sfîrşitul lunii ianuarie a anului 1608 Mihăilaş a murit la Tîrgovişte, iar Constantin Movilă, care ocupa efectiv tronul Moldovei, a fost recunoscut de sultan.

În faţa acestei neaşteptate schimbări de situaţie, voievodului muntean nu-i rămînea altceva de făcut decît să urmeze calea dictată de interesele ţării sale.

El va fi reuşit să găsească cuvintele şi mijloacele ca din duşmanul de ieri, Constantin Movilă, să facă acum un prieten. A fost un mare avantaj pentru cele două ţări că domnii lor au înţeles nevoia de a se uni în faţa pericolului comun, astfel ca în momentul hotărîtor să poată da riposta cuvenită duşmanului care se pregătea să lovească de dincolo de munţi.

A DOUA BĂTĂLIE DE LA BRAȘOV (1611)

Pe la jumătatea anului 1610 au început să apară unele semne neliniștitoare care arătau că principele transilvănean Gabriel Báthory intenționează să treacă la acțiuni agresive împotriva vecinilor săi de peste Carpați. O scrisoare de la începutul lui mai, din Cracovia, arată că Báthory avea de gînd să intre cu armata în Moldova, dar a trebuit să renunțe fiind oprit de sultan. Nici față de vecinul său de la sud nu nutrea gînduri mai bune, și, pentru înlocuirea lui pe tron, Báthory avea la dispoziție deja o serie de candidați. De aceea Radu Șerban a găsit nimerit să ia măsurile de siguranță necesare. În luna iulie, un trimis al său s-a prezentat în tabăra de lîngă Smolensk și a jurat credință regelui Poloniei, Sigismund. Un protector în plus, acum cînd imperialii se dovedeau un sprijin nesigur, nu putea să strice domnului muntean, care începea să întrevadă noul pericol ce se contura peste munți. În același timp, raporturile cu Constantin, domnul Moldovei, deveniseră foarte strînse, iar o înțelegere încheiată cu nemulțumiții ardeleni fugiți peste graniță putea fi utilă în cazul cînd s-ar întreprinde ceva în Transilvania.

Către sfîrșitul anului, veștile au început să devină tot mai neliniștitoare pentru Radu Șerban. La începutul lui decembrie, căpitanul ardelean Dóczy arăta lui Radu Șerban că Gabriel Báthory „își chiamă lîngă el cu mare grabă toate oștile, care se și mută din toate părțile cu pustiiri mari, cu prădăciuni și alte fapte nesuferite. Vestesc apriat că acela i-ar fi tot gîndul și voia, ca mai întîi să meargă dușmănos împotriva Țării Românești și după aceea fiind slujit de noroc să meargă împotriva Moldovei".

Dintr-o altă scrisoare, aflăm că Báthory a plecat la 6 decembrie de la Alba Iulia spre Sibiu, unde a strîns „pe toți domnii și căpitanii generali". El aștepta acolo înapoierea lui Gheorghe Rați (care intrase în serviciul său), trimis la Radu Șerban pentru tratative. În realitate, așa cum au dovedit ulterior evenimentele, trimiterea lui Rați la Tîrgoviște nu era altceva decît o manevră politică menită să abată atenția domnului muntean de la pregătirile făcute de Báthory în vederea atacului asupra Țării Românești.

Deci pe cînd la Tîrgoviște domnul privea situația cu încredere, mai ales după asigurările date de Gheorghe Rați asupra intențiilor „pașnice" ale noului său stăpîn și după zăpada abundentă care căzuse în munți și astupase drumurile, pe neașteptate, către 20 decembrie, apărură haiducii lui Báthory în Țara Bîrsei, de unde, după cinci zile de prădăciuni, au

pornit peste Carpaţi în Ţara Românească. Se pare că pentru a le deschide drumul a fost folosit un detaşament de două sau trei mii de oameni prevăzuţi cu lopeţi, care au dat la o parte zăpada. Cîteva zile mai tîrziu, trecea munţii şi Gabriel Báthory cu forţele principale.

Înştiinţat în ultimul moment asupra pericolului, Radu Şerban a reuşit să scape cu fuga în Moldova, găsind adăpost la prietenul său Constantin Movilă.

Comportarea lui Gabriel Báthory şi a ostaşilor săi în ţara pe care a ţinut-o timp de trei luni sub ocupaţie a înscris una din cele mai triste pagini din istoria principatului de la sud de Carpaţi. Jafurile, omorurile, silniciile de tot felul erau practicate pe scară mare. Bisericile au fost jefuite pînă şi de plumbul acoperişurilor, mormintele profanate. Turme întregi de vite erau luate de la populaţie şi duse peste munţi, în Transilvania.

Gabriel Báthory, care comunicase la Poartă că izgonise pe Radu Şerban din cauză că acesta voia să-l scoată din domnie, cerea steag de întărire şi pentru Ţara Românească. Dar spre marea sa decepţie, sultanul a trimis în locul lui pe Radu Mihnea, iar lui „i-a trimis ceauşi ca numaidecît să-şi pună piciorul în scară şi iese de acolo şi (ţara — n.n.) să o deie aceluia pe care l-a trimis el". Ca urmare, după ce a lăsat pentru paza domnului numit de Poartă cîţiva oameni din oastea sa, Gabriel Báthory a trebuit să se înapoieze în Transilvania.

În timp ce aceste evenimente aveau loc în Țara Românească, Radu Șerban se străduia din răsputeri, în Moldova, ajutat de Constantin Movilă, să-și strîngă trupele necesare pentru recîștigarea tronului și pentru zdrobirea dușmanului atît de periculos care era Gabriel Báthory.

Dealtfel, acest prinț transilvănean prezenta un pericol cu atît mai mare, cu cît ambițiile lui țînteau, așa cum am văzut, la supunerea totală față de dînsul a Moldovei și a Țării Românești.

Acum au socotit imperialii momentul prielnic pentru a încheia cu Radu Șerban și cu Constantin Movilă cîte un tratat de alianță prin care părțile se angajau să-și dea ajutor militar reciproc în rezolvarea situațiilor ce se vor ivi în Transilvania sau în celelalte principate românești.

Consecvent planului său de acțiune, Radu Șerban continua să adune trupe în tabăra de la Roman, ceea ce a început să-l neliniștească pe Báthory și l-a determinat să ceară, către sfîrșitul lui mai, ajutor otomanilor.

La începutul lunii iunie, pregătirile lui Radu Șerban erau terminate.

Planul de acțiune a lui Radu Șerban pentru vara anului 1611 poate fi dedus din modul cum s-au desfășurat operațiile militare. El cuprinde două etape distincte : în prima etapă se prevedea alungarea lui Radu Mihnea și reluarea domniei Țării Românești ; în etapa a doua se prevedea completarea forțelor militare cu trupe adunate din Țara Românească, dez-

lănțuirea unei ofensive viguroase în Transilvania, cu trecerea rapidă a munților, și zdrobirea oastei lui Gabriel Báthory printr-o bătălie hotărîtoare.

Realizarea scopurilor prevăzute în etapa întîi a început în primele zile ale lunii iunie, cînd un grup de forțe comandat de frații Vasile și Dumitru Mîrza a înfrînt haiducii și trupele lăsate pentru siguranța lui Radu Mihnea, izgonindu-l pe acesta peste Dunăre. Mîrzeștii au fost însoțiți de marele sluger Stanciu, care avea misiunea să atragă de partea lui Radu Șerban trupele de țară. Sarcina marelui sluger nu a fost prea grea, căci, așa cum spune un martor al evenimentelor, „cum auziră boierii, roșii și ceilalți se sculară bucuroși mici cu mari" — la chemarea lui Radu Șerban — „pentru că erau însetați de răzbunare în contra lui Gabor (Báthory — n.n.) pentru multele răutăți ce făcuse Țării Românești". După alungarea lui Radu Mihnea, Radu Șerban a trecut Milcovul și și-a așezat tabăra la Buzău, de unde — în a doua decadă a lunii iunie informa pe imperiali asupra proiectelor sale și le cerea ajutorul promis. Pregătirile pentru ofensivă au durat toată luna iunie.

În același timp, Gabriel Báthory, înștiințat despre intrarea lui Radu Șerban în Țara Românească și despre intențiile lui, își strîngea și el oști, trimițînd pretutindeni scrisori pentru pregătirea de război. Ca să prevină un eventual atac din partea lui Radu Șerban înainte de terminarea strîngerii tuturor trupelor, Báthory a trimis în grabă în Țara Bîrsei pe haiducii

comandați de Andrei Nagy. El însuși intenționa ca, după ce va fi adunat oaste îndestulătoare, să se îndrepte spre Brașov. Dar haiducii, nemulțumiți de felul cum erau tratați de Báthory, au profitat de faptul că acesta întîrzie la Sibiu și au plecat spre Cluj, cu gîndul să se angajeze cu o plată mai bună în oastea de mercenari pe care o strîngeau imperialii. Báthory, care pusese mare bază pe haiduci, s-a văzut silit să se deplaseze spre Țara Bîrsei numai cu oștile de țară pe care le avea. A sosit aici la data de 30 iunie și și-a așezat inițial tabăra între Codlea și Hălchiu.

Ideea de bază a planului de acțiune al lui Gabriel Báthory ni s-a păstrat în însemnările unuia dintre participanții la bătălie, pe nume Francisc Mikó. Vorbind despre venirea lui Báthory în Țara Bîrsei, Mikó arată că principele a făcut aceasta „ca să țină calea voievodului (Radu Șerban — n.n.), dacă acesta va veni ; sau dacă va găsi potrivit să intre din nou în Țara Românească, să-și încerce iarăși norocul cu el sau să-l alunge din nou, după cum soarta războiului o va duce cu sine".

Se pare că acțiunile de înșelare întreprinse de Radu Șerban au fost așa de bine realizate, încît principele transilvănean se găsea complet dezorientat. Această situație l-a obligat pe Gabriel Báthory să-și mute tabăra la Prejmer și să trimită un grup de 600 de ostași să supravegheze trecătorile dinspre Moldova — de unde voievodul Țării Românești putea să primească ajutoare — și alt grup de 800 de ca-

meni „spre poarta“ Branului pe unde (se zvonea) se pregătea să vie cu oaste domnul muntean.

Măsurile luate de către Báthory corespundeau cerințelor situației și permiteau să se facă față oricărei eventualități. În aceste condiții, declanșarea ofensivei oastei muntene la nord de munți devenea deosebit de grea. Soluția trebuia găsită prin realizarea surprinderii dușmanului, folosind pentru trecerea Carpaților un drum necunoscut și nepăzit de adversar. Radu Șerban a fost ajutat în această direcție de fruntașii brașoveni, ostili lui Báthory, care i-au pus la dispoziție domnului muntean cîteva călăuze „cunoscătoare ale locurilor și potecilor“ și care aveau misiunea să conducă trupele muntene în Transilvania.

Asupra itinerarului urmat de oastea Țării Românești părerile istoricilor diferă foarte mult. Într-o lucrare mai amplă * am făcut o analiză amănunțită a acestor păreri, formulînd, în același timp, un punct de vedere personal **.

---

* *Arta militară în Țara Românească la începutul secolului al XVII-lea (Radu Șerban)*, Editura militară, București, 1961, p. 149-153.

** Două lucrări recente (C. Rezachievici, *Neobișnuitul drum peste Carpați al oștii lui Radu Șerban...*, și C. Săvulescu, *Drumul istoric ascuns de pe plaiul Șerban Vodă)* aduc date noi și de amănunt asupra itinerarului discutat, fără a modifica esențial ipoteza noastră din anul 1961. Potrivit acestor autori, itinerarul ar fi trecut prin comuna Schiulești (N V Vălenii de Munte), vf. Răchila Mică, Valea Tîrlungului, Săcele, Brașov.

După terminarea pregătirilor, oastea Țării Românești, condusă de Radu Șerban, „lăsînd pe loc impedimentele", a început marșul peste munți, care a durat două zile.

Deplasarea forțelor principale a fost asigurată de o avangardă formată din 2 000 de arcași, care a surprins și a nimicit elementele de siguranță puse de Gabriel Báthory la trecători. Efectul de surprindere a fost mare. Un martor ocular arată că „după trimiterea cetelor (de către Báthory — n.n.) ca să aducă veşti sigure, cînd şi de unde nici ne-am fi aşteptat au adus din întîmplare într-o dimineaţă ştirea, mai întîi jecmănitorii, apoi străjerii — lucru care trece dincolo de mintea oricărui om — că voievodul a trecut munţii".

Într-adevăr, în dimineața zilei de 9 iulie, după ce s-a odihnit o noapte într-o zonă de la nord de munți, oastea munteană, în deplină ordine, a ieșit sub poalele Carpaților, la Săcele, îndreptîndu-se spre Brașov.

Aflînd acest lucru, Gabriel Báthory a poruncit să se dea alarma și să se înceapă deplasarea spre Brașov. Dar oastea munteană i-o luase înainte, intrînd în suburbiile orașului. Față de această nouă situație, Báthory, care ajunsese la Hărman, și-a schimbat direcția spre comuna Sînpetru, în speranța că adversarul, obosit, nu va putea lupta în acea zi.

Dar Radu Șerban, deși avea trupele ostenite de marșul greu executat peste munți, nu a vrut să piardă avantajul pe care îl realizase

surprinzînd pe inamic și de aceea a hotărît să dea bătălia chiar în ziua respectivă. A considerat ca loc potrivit de luptă cîmpia ce se întinde la nord de Brașov pînă la satul Sînpetru, unde se găsea Gabriel Báthory cu trupele sale, pregătit să răspundă acțiunilor voievodului muntean.

Concepția lui Radu Șerban reiese din măsurile preliminare luate de el și din modul cum s-a desfășurat bătălia. Ea consta, în esență, dintr-o acțiune de întoarcere executată de cavaleria cuirasată polonă (angajată de Radu Șerban cu plată), ajutată fiind de o ușoară repliere a centrului forțelor principale, care să atragă trupele inamice în intrîndul creat.

Gabriel Báthory intenționa, se pare, să-și dispună forțele în așa fel încît să aibă soarele în spate — ceea ce ar fi ușurat lupta trupelor sale și ar fi îngreunat acțiunea oastei muntene —, după care să execute un atac frontal.

Mișcarea trupelor muntene a început pe la ora două după-amiază. Ele s-au îndreptat „în jos pînă la biserica sfîntului Vartolomei", iar călărețiii cuirasați poloni au fost trimiși din timp, fără știrea adversarului, înapoia morii de hîrtie deja amintite, unde au rămas ascunși.

Văzînd acțiunea trupelor muntene, Báthory a început să-și deplaseze forțele în întîmpinarea lor, lucru care nu s-a făcut fără greutăți din cauză că terenul pe care se mișcau prezenta o serie de neregularități și obstacole (spini, tufișuri, ridicături de pămînt, un șanț foarte adînc). La aceasta s-a adăugat și obo-

seala provocată de menținerea ostașilor echipați de luptă sub soarele torid de iulie.

Efectivul forțelor care au participat la luptă este arătat în mod diferit de izvoare. Din analiza atentă a datelor se pare că aceste efective au fost :

— oastea munteană : 8 000-10 000 de oameni, în majoritate trupe călări (printre care aproximativ 1 000 de călăreți cuirasați poloni). Ca armament principal, ea dispunea de arcuri cu săgeți, archebuze și lănci. Brașovenii au completat înzestrarea acestor efective cu cîteva căruțe cu lănci și cu trei tunuri mici, mobile. Moralul trupelor muntene era bun, așa cum rezultă dintr-o mărturie contemporană, în care se arată că oamenii din trupele de țară care luptau sub steagurile lui Radu Șerban „erau însetați de răzbunare contra lui Gabor (Báthory — n.n.) pentru multele răutăți ce făcuse Țării Românești, pentru că vrea (sic !) să plătească acestui neomenos toate nedreptățile ce făcuse".

— oastea transilvăneană : 15 000 de oameni, dintre care 12 000 de călăreți și 3 000 de pedeștri. Ca armament principal, ea dispunea de lănci, arme portative de foc și 4 tunuri mijlocii. O parte din ostași aveau coifuri și platoșe.

Numeric oastea transilvăneană era superioară celei muntene, dar moralul ei era destul de scăzut. Într-adevăr masele populare din principatul nord-carpatin erau nemulțumite de domnia lui Báthory, care patrona abuzurile de tot felul săvîrșite de nobilime ; ele nu sprijineau războiul contra muntenilor, după cum

rezultă dintr-o scrisoare contemporană în care se arată că Báthory „vrea să ducă norodul țării, care e foarte fără voie, în tabără la Brașov". Fără îndoială că moralul acestor trupe era afectat și de plecarea neașteptată a majorității haiducilor, ca și de apariția prin surprindere a oastei muntene la nord de munți. În afară de aceasta, conducerea oastei transilvănene se dovedea timidă, dezorientată, incapabilă să ia inițiativa.

Pentru desfășurarea bătăliei, Radu Șerban a adoptat următorul dispozitiv : la aripa dreaptă — lăncierii poloni și arcașii moldoveni, avînd între ei pe cazaci ; la aripa stîngă — arcașii și archebuzierii („sclopetarii") poloni, călărețiii munteni și două steaguri de unguri comandate de Ștefan Halmagy și de Kendy, trecuți de partea lui Radu Șerban ; la centru — voievodul muntean, cu călărești aleși, cu cetele boierilor și steagurile de pedeștri, avînd în față cele trei tunuri primite de la brașoveni. În ansamblu, deci, forțele muntene erau dispuse pe un singur eșalon.

Trupele transilvănene au fost dispuse astfel : la aripa dreaptă — comandată de viitorul principe al Transilvaniei, Gabriel Bethlen — „legiunea aulică", haiducii conduși de Ioan Alexy și cele mai bune unități călări ale nobililor, conduse de Baltazar Ördög ; la aripa stîngă — condusă de Gheorghe Rați — unitățile de secui ; la centru — Gabriel Báthory, înconjurat de cetele cele mai alese ale nobililor și ale unităților pedestre, gata să intervină unde va fi nevoie. Tot la centru au fost dispuse și cele

patru tunuri pe care le avea oastea transilvăneană.

Lupta a început prin deschiderea focului de către artileria celor doi adversari.

Izbirea s-a declanşat prin atacul puternic al celor două aripi ale oastei transilvănene. Pedestraşii curţii — îmbrăcaţi în haine albastre — au lovit cu forţă pedestrimea de la aripa stîngă a dispozitivului muntean, respingînd-o pînă la moara de hîrtie şi la şanţurile cetăţii Braşov. Dar atît ei cît şi călăreţii care se aflau alături au încetat urmărirea la moara de hîrtie. Secuii de la aripa stîngă transilvăneană au obţinut şi ei un succes important, obligînd centrul dispozitivului muntean să se retragă într-o oarecare dezordine. Se crease o situaţie în care victoria oastei transilvănene părea asigurată. Gabriel Báthory însuşi era convins de aceasta, iar „trabanţii" (pedeştrii) lui nu mai considerau necesar să facă economie de gloanţe şi pulbere.

În aceste condiţii critice pe plan local, dar favorabile în ansamblu pentru aplicarea manevrei prevăzute de Radu Şerban, s-a produs atacul cuirasaţilor poloni (ascunşi după moara de hîrtie) în spatele forţelor transilvănene. Acest atac, care a fost hotărîtor pentru rezultatul bătăliei, a fost descris foarte viu de Mihail Seybriger, care a urmărit acţiunea din „turnul postăvarilor" al cetăţii Braşov : „Observară polonii — arată Seybriger în însemnările sale — cum că valahii sînt strîmtoraţi şi le veniră îndată în ajutor din dos, încît Báthory era grozav de speriat. Fiindcă era o zi fru-

moasă cu multă bătaie de soare, împlătoşaţii (cuirasaţii — n.n.) aveau o strălucire vie. Báthory trimite pe cîţiva spre ei, ca să vadă dacă sînt vrăjmaşi sau prieteni. Îi vine vestea că sînt vrăjmaşi. Într-aceasta trabanţii lui cheltuiseră praful de puşcă şi plumbul. În grabă nu li s-a mai putut da nimic. Báthory văzînd aceasta, l-a apucat o spaimă aşa de mare, încît a fugit la o parte".

Acesta a fost momentul care a schimbat cursul bătăliei. Fuga lui Báthory a antrenat după ea pe aceea a centrului oastei transilvănene. Radu Şerban, care a sesizat imediat schimbarea situaţiei, şi-a îmbărbătat trupele şi a pornit cu ele la contraatac. Secuii comandaţi de Ştefan Bedö s-au predat muntenilor, iar restul, aruncîndu-şi lăncile, au căutat să se salveze în secuime. Oastea transilvăneană rămasă, prinsă între călăreţii cuirasaţi poloni şi forţele principale muntene, a fost zdrobită în cea mai mare parte. Fugarii au fost urmăriţi pînă în ţinutul secuilor.

Pierderile suferite de oastea lui Gabriel Báthory s-au ridicat — după principalele izvoare — la 6 000 de morţi, un numeros armament şi 120 de steaguri. Printre cei căzuţi pe cîmpul de luptă a fost găsit şi bătrînul Gheorghe Raţ, care plătea acum cu capul nerecunoştinţa sa faţă de ţara şi de domnul de la care avusese atîta bine.

Muntenii au avut circa 4 000 de morţi.

Gabriel Báthory, care se pregătise pentru victorie şi-şi împodobise coiful şi umerii cu pene de vultur, a trebuit să le arunce ca să

nu fie recunoscut și să se salveze cu fuga peste Olt.

Cu ajutorul brașovenilor, corpurile celor căzuți în luptă au fost adunate la un loc și îngropate. Deasupra uneia din movilele ce acopereau trupurile îngropate s-a ridicat din porunca voievodului muntean o cruce aurită pe care erau scrise, în românește, cauzele războiului cu Gabriel Báthory. Acest semn al victoriei a durat puțin căci, la scurtă vreme după aceasta, a fost sfărîmat de ostașii lui Gabriel Báthory. În locul lui însă s-a ridicat un alt monument, care — după cuvintele poetului latin — s-a dovedit „mai trainic decît bronzul" : cîntecul popular. La două veacuri și jumătate după bătălia din luncile Brașovului, bătrînii lăutari din părțile Comarnicului își aminteau de „Cîntecul lui Radu Șerban", în care se vorbește de trecerea grăbită a munților și de înfrîngerea dușmanului. E interesant de văzut că în acest „cîntec bătrînesc" se adaugă și aspecte și fapte din prima bătălie de la Brașov, dar aceasta nu-i alterează fondul istoric, ci, așa cum face de obicei legenda — în care poporul își pune durerile și năzuințele sale — îi lărgește cadrul și-i sporește semnificația.

Cunoaștem și o altă creație artistică, contemporană evenimentelor, în care se vorbește de bătălie. E vorba de poemul lui Simion Paulinus (scris în limba germană) intitulat „Povestire despre Gabriel Báthory", în care descrierea acțiunilor duse de „viteazul Șerban" ocupă un loc important.

Aceste exemple și nenumăratele mențiuni făcute în cronicile, scrisorile și actele de cancelarie ale vremii sînt dovezi grăitoare ale importanței pe care contemporanii o acordau victoriei obținute de Radu Șerban asupra lui Gabriel Báthory. Cu toate acestea, satisfacția celor mai interesați în rezolvarea problemei transilvănene, aceea a imperialilor, era umbrită de oarecari temeri că Radu Șerban biruitorul va porni pe urmele lui Mihai Viteazul și va cuprinde Transilvania. Dar teama imperialilor nu era prin nimic justificată. Politica lui Radu Șerban față de Transilvania era diferită de aceea a înaintașului său, Mihai Viteazul. El înțelegea că situația în ansamblu și condițiile interne nu mai erau favorabile unei încercări de a uni principatele carpato-dunărene într-un stat capabil să se opună cu succes otomanilor, așa cum încercase Mihai Viteazul.

După înfrîngerea suferită în cîmpia Bîrsei, Gabriel Báthory, împreună cu cîțiva nobili scăpați din luptă, a fugit prin Cohalm și Făgăraș spre Sibiu, unde a început pregătirile pentru a rezista forțelor muntene victorioase și forțelor imperiale conduse de Sigismund Forgách.

Dar aceștia se mișcau încet. Forgách, pentru că întîmpina greutăți cu haiducii, iar Radu Șerban pentru că interese majore îl solicitau în Țara Românească, unde nu reușise încă să-și consolideze poziția după înapoierea din Moldova, eforturile sale principale fiind inițial îndreptate pentru pregătirea și ducerea cam-

paniei împotriva lui Báthory. De aceea, domnul muntean, după ce a trimis împăratului veşti despre victorie şi 32 din steagurile capturate, s-a gîndit că e bine să aranjeze lucrurile şi la Constantinopol, trimiţînd sultanului 11 steaguri ca dovadă a izbînzii obţinute şi ca „semn de credinţă şi supunere". Solii lui Radu, sosiţi pe la jumătatea lui august în capitala otomană, erau însoţiţi de un număr de delegaţi transilvăneni care arătau că ţara lor nu mai vrea să fie stăpînită de Gabriel Báthory. Această declaraţie a reprezentanţilor principatului de peste munţi avea drept scop să justifice în ochii otomanilor acţiunea întreprinsă de Radu Şerban împotriva lui Báthory. Dar Poarta nu putea admite alungarea de pe tron, de către Şerban, a protejaţilor ei, Radu Mihnea din Muntenia şi Gabriel Báthory din Transilvania, căci aceasta ar fi putut avea ca urmare ajungerea acestor ţări din nou sub ascultarea austriecilor. De aceea, marele vizir a refuzat să primească steagurile trimise şi a aruncat în închisoarea celor „Şapte turnuri" pe solii transilvăneni şi pe aceia ai lui Radu Şerban.

În aceste condiţii, cererile stăruitoare ale imperialilor pentru distrugerea completă a oştilor lui Gabriel Báthory prezentau mai puţin interes acum pentru voievodul muntean decît salvarea propriei sale ţări şi a scaunului domnesc cu sediul la Tîrgovişte.

Strălucita victorie obţinută de Radu Şerban asupra lui Báthory şi înaintarea trupelor de

haiduci comandate de Forgách au făcut ca o parte din cetățile și comitatele transilvănene să treacă din nou de partea împăratului. După o scurtă rezistență, de formă, s-a predat lui Forgách la 25 iulie Clujul. Au urmat cetățile Somlyo, Uioara de Mureș, Alba Iulia, Sebeșul Săsesc precum și comitatele Crasna, Bihor, Cluj, Turda, Alba și scaunul secuiesc Aranyos. Însuși Gabriel Bethlen, om de nădejde al lui Báthory, a jurat credință împăratului.

La 25 august, trupele lui Radu Șerban s-au unit cu acelea ale lui Forgách la Mediaș. În urma consfătuirii avute au hotărît să se deplaseze cu toate forțele în secuime și să aducă această parte a Transilvaniei sub ascultarea împăratului. Într-adevăr, la 31 august îi găsim pe cei doi în ținutul secuilor, unde au reușit să aducă la supunere cîțiva nobili. Dar în scurt timp le-a sosit știrea că Gabriel Báthory a ieșit cu oastea din Sibiu, a ocupat Sebeșul Săsesc și a început asediul Mediașului. Această nouă situație impunea ca oștile lui Radu Șerban și Forgách să se deplaseze spre Mediaș și să atace pe Gabriel Báthory. Dar acum problema prezenta un aspect nou pentru domnul muntean. El primise vești că otomanii și tătarii au început să prade Țara Românească, iar soldații săi stăruiau să se întoarcă în țară. Cu toate protestele reprezentanților împăratului, s-a hotărît ca în primul rînd forțele întrunite ale lui Forgách și Radu Șerban să alunge pe osmanlîi și tătari din Muntenia și numai după aceea să se îndrepte asupra lui Gabriel Báthory și să-l nimicească.

IARĂȘI PRIBEAG. ULTIMII ANI

Oștile lui Radu Șerban și ale imperialilor, obosite și măcinate de lipsuri, nu au putut înfrunta cu succes puternicele forțe otomane și tătare care urmăreau, printre altele, aducerea în scaunul muntean a lui Radu Mihnea, așa că s-au văzut nevoite să ia drumul Moldovei. La 29 septembrie le găsim la Milcov, iar la 30 septembrie erau ajunse și hărțuite de urmăritorii turci și tătari „într-o pădure din apropierea Bacăului", unde au trebuit să lase tunurile și căruțele pe loc, împotmolite în noroaiele provocate de ploile de toamnă. În această ciocnire, Radu Șerban și-a pierdut pe unii din cei mai buni ostași ai săi, călărețiii poloni, care au trebuit să se sacrifice pentru a asigura salvarea forțelor principale.

La Bacău, Radu Șerban s-a despărțit de Forgách. Domnul, iar pribeag, s-a dus la Suceava, unde soția sa (care se afla acolo) îi născuse o fată care a primit numele mamei sale : Elena. Aci, Șerban și-a încărcat în care familia și ceea ce i-a mai rămas din avere (nu mult, căci cheltuise aproape totul cu plata oștilor pe care le dusese împotriva lui Báthory) și a luat drumul pribegiei, spre Viena, trecînd prin Polonia. Dar curtea de la Viena nu s-a

grăbit să-l primească. Se înțelege că un domn fără tron și fără armată, chiar dacă a adus multe foloase imperialilor, nu reprezenta mare lucru pentru calculatorii reci ai cabinetului austriac. De aceea Radu Șerban a trebuit să se mulțumească să stea luni de zile la Tyrnavia (Tîrnov), în condiții de strîmtorare materială, sperînd că într-un fel oarecare va fi ajutat să-și recapete tronul.

Perioada aceasta din viața lui Radu Șerban a fost bogată în acțiuni diplomatice. O corespondență susținută a fost purtată între voievod și diferitele persoane influente al căror sprijin îl căuta.

Străduințele lui Șerban pentru recîștigarea tronului au fost susținute de regele Matei al Ungariei. Domnul pribeag și-a găsit un sprijinitor și în regele Poloniei, Sigismund al III-lea.

Între timp soseau din țară scrisori stăruitoare din partea boierilor și căpeteniilor militare credincioși lui Radu Șerban, prin care voievodul era rugat să vină cu oaste și să alunge pe „acest domn turc", care este Radu Mihnea, „căci inima noastră nu se poate suferi cu păgînii".

Nici Radu Șerban nu stătea inactiv ; începuse într-o vreme să strîngă (ajutat de curtea imperială) oști cu plată în vederea recîștigării tronului.

Dar toate acestea nemulțumeau pe otomani. Ei au făcut cunoscut imperialilor că, în cazul cînd Radu Șerban intră din nou în Țara Românească, Poarta va declara război Austriei.

În fața unei opuneri atît de hotărîte, imperialii s-au grăbit să răspundă că Austria va face toate sforțările ca să păstreze pacea, ceea ce însemna în fond sacrificarea lui Radu Șerban. Astfel, străduințele celui ce se intitula și în pribegie „domnul Țării Românești" erau zădărnicite de interese contrarii.

Bătrînețea, suferințele provocate de podagră, dezamăgirile au scurtat viața fostului domn.

La 28 februarie 1620, la Viena, unde se mutase de cîtăva vreme cu ai săi, Radu Șerban își dicta testamentul prin care orînduia drepturile de moștenire celor două fiice ale sale: Anca, cea mai mare, măritată cu Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, și Elena, cea născută la Suceava, care se va mărita cu postelnicul Constantin Cantacuzino și va deveni mamă de domn.

Către mijlocul lui martie s-au sfîrșit zilele fostului domnitor, întîmplîndu-se, cum arăta chiar el în testament, „a intrare pre calea a toată lumea și a trecerea din această viață". Probabil, aceasta s-a petrecut la 12 sau 13 martie, căci o scrisoare trimisă din Viena la 14 martie arăta că Radu Șerban a murit. Înmormîntarea s-a făcut în biserica Sf. Ștefan din Viena, semn de cinste deosebită. Peste șapte ani murea și Nicolae Pătrașcu, fiind înmormîntat în biserica sîrbească din Raab *. Lăsa în urma sa un fiu care purta numele viteazului său bunic Mihai, dar care nu a supraviețuit mult tatălui, murind „ca tînăr viteaz și vestit".

* Azi Győr.

În toamna anului 1640, fiica cea mai mare a lui Radu Șerban, Anca, a căpătat voie de la împărat să se întoarcă în țară (Elena plecase cu mama ei mai devreme). Cu această ocazie, Anca a luat cu dînsa osemintele tatălui și ale soțului ei.

La data de 18 noiembrie, ne informează un cronicar sas, a sosit la Brașov, împreună cu însoțitorii ei și cu logofătul trimis de domnitorul Matei Basarab în întîmpinare. De aici s-a îndreptat spre Țara Românească, osemintele tatălui și soțului fiind duse și îngropate la mînăstirea Comana. Această mînăstire, așezată pe un muncel de pe malul Cîlnișții, fusese zidită de Vlad Țepeș și refăcută de Radu Șerban în 1588, pe cînd era simplu boier de țară. Ea a fost înzestrată de dînsul cu sate și hotărîtă ca locaș de îngropare a neamului său.

Ajuns la cîrma Țării Românești în perioada tulbure care a urmat după moartea lui Mihai Viteazul, Radu Șerban (1602—1611) a avut de luptat cu mari greutăți înăuntrul și înafara țării, cărora a reușit totuși să le facă față cu succes în cei aproape nouă ani cît a stat pe tronul muntean. În tot acest răstimp el s-a remarcat printr-o deosebită abilitate politică și prin multă pricepere militară, dovedindu-se a fi unul dintre voievozii de seamă ai țărilor române.

Alep, P. de, *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române*, 1653-1658, București, 1900.

Bejenaru, N. C., *Rolul boierimii în politica externă a principatului Țării Românești în prima jumătate a sec. XVII*, în „Arhiva, XXXV (1928), nr. 1-2, p. 37-45, 112-117.

Berza, M., *Variația exploatării Țării Românești de către Poarta otomană în secolele XVI-XVII*, în „Studii", XI (1958), nr. 2, p. 59-70.

Bethlen, W., *Historia de rebus Transsylvanicis* (Istoria Transilvaniei), vol. V—VI, ed. a II-a, Sibiu, 1785.

* * * *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum* (Cronica lui Fuchs-Wolff-Oltard), vol. I, Brașov, 1847.

Constantiniu, Fl., *De la Mihai Viteazul la Fanarioți: observații asupra politicii externe românești*, în „Studii și materiale de istorie medie", VIII (1975), p. 101-134.

Costăchel, V., Panaitescu, P. P., Cazacu, A., *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1957.

Crăciun, I., *Biruința lui Radu Șerban la Brașov (1611), văzută de un cronicar transilvănean*, București, 1944.

Crăciun, I., *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români*, Cluj, 1928.

* * * *Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacul XVII*, vol. I-III, București, 1951.

Giurescu, C.C., *Istoria românilor*, ed. a II-a, vol. II, partea I-II, și vol. III, partea I-II, București, 1944.

Hurmuzaki, E., *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. III/1, IV/1, IV/2, VIII, XII, XV/2, supliment II/2, București, 1880-1913.

Ionașcu, I., Atanasiu, V., *Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1975.
Iorga, N., *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. IV, IX, X, XIV, XX, București, 1902-1907.
Iorga, N., *Inscripții din bisericile României*, fascic. I, București, 1905.
Iorga, N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Craiova, 1921.
Iorga, N., *Istoria românilor*, vol. IV-V, București, 1987.
Iorga, N., *Istoria armatei românești*, Editura Militară, București, 1970.
* * * *Istoria României*, Editura Academiei R.P.R., București, 1962.
* * * *Istoria Țării Românești 1290—1690 (Letopisețul cantacuzinesc)*, București, 1960.
Lupaș, I., *Lecturi din izvoarele istoriei române*, Cluj, 1928.
M(arțian), I, *Bătălia de la Brașov, întîmplată la 17 iulie 1603*, în „Gazeta Transilvaniei", LXIII (1900), nr. 47-51, p. 1-2.
Matei al Mirelor, *Istoria celor petrecute în Țara Românească*, în „Tesaur de monumente istorice", vol. I, București, 1862.
Motogna, V., *Războaiele lui Radu Șerban (1602—1611)*, București, 1926.
* * * *Monumenta Ungrica* (Monumente ungare), Viena, 1809.
Mutașcu, T., *Arta militară în Țara Românească la începutul secolului al XVII-lea (Radu Șerban)*, Editura Militară, București, 1961.
Naima, M., *Annals of the Turkish Empire* (Cronicile Imperiului otoman), vol. I, Londra, 1832.
Năsturel, general P. V., *Luptele de la Ogretin și Teișani din zilele de 13 și 14 septembrie 1602 (7111)*, București, 1910.
Panaitescu, P. P., *Dreptul de strămutare al țăranilor în Țările Române (pînă la mijlocul secolului al XVII-lea)*, în „Studii și materiale de istorie medie", I, București, 1956.

Rezachevici, C., *Domeniul boieresc al lui Radu Şerban*, în „Studii", XXIII (1970), nr. 3, p. 469-471.

Rezachevici, C., *Poziţia marii boierimi din Ţara Românească faţă de Mihai Viteazul şi Simion Movilă (noiembrie 1600—august 1601)* în „Studii", XXVI (1973), nr. 1, p. 49-52.

Rezachievici, C., *Neobişnuitul drum peste Carpaţi al oştii lui Radu Şerban, înaintea bătăliei de lîngă Braşov cu Gabriel Báthory (iulie 1611)*, în „Cumidava", Muzeul judeţean Braşov, VIII (1974-1975) (extras).

Rosetti, general R., *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, Bucureşti, 1947.

Săvulescu, C., *Drumul istoric ascuns de pe plaiul Şerban Vodă*, în „Fotografia" (buletin intern), nr. 120, noiembrie-decembrie 1977 (extras).

Spontoni, C., *Historia della Transilvania* (Istoria Transilvaniei), Veneţia, 1638.

Ştefănescu, Şt., *Elemente comune de civilizaţie feudală în Ţările Române şi în Rusia : procesul legării de glie a ţăranilor la sfîrşitul secolului al XVI-lea*, în „Studii", XII (1959), nr. 2, p. 87-99.

Stoicescu, N., *Curteni şi slujitori*, Editura Militară, Bucureşti, 1968.

Stoicescu, N., *Oastea lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii", Editura Academiei, Bucureşti, 1975.

Szamosközy, St., *Hebdomades VI—VII* (Hebdomadele VI—VII), în „Monumenta Hungariae Historica", vol. XXIX, Budapesta, 1877.

Veress, A., *Epistolae et acta generalis Georgii Basta* (Scrisorile şi documentele generalului George Basta), vol. I-II, în „Monumenta Hungariae Historica", vol. XXXIV şi XXXVII, Budapesta, 1909-1913.

Veress, A., *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti, V-IX*, Bucureşti, 1933—1937.

Zagoritz, Gh., *Trecătorile Teleajenului*, în „Anuar de geografie şi antropogeografie", III (1911—1912), p. 62-100.

CUPRINS

Țara Românească la cumpănă de veacuri 5
Situația din afara hotarelor țării 5
Starea dinăuntru a țării 9
Oastea țării 16
Țara își alege domn 23
Domnul este obligat să plece în pribegie 31
Din nou pe tron 37
Noi înfruntări. Ogretin (1602) 40
Nori negri la orizont 60
Prima bătălie de la Brașov (1603) . . . 74
Ani de pace relativă 81
A doua bătălie de la Brașov (1611) . . 95
Iarăși pribeag. Ultimii ani 112

Notă bibliografică 116

Redactor: M. COCIU
Tehnoredactor: M. NICOLAE

Bun de tipar 22.06.1978. Apărut 1978. Tiraj 15.350 ex. Hîrtie tip I A de 80 g/m². Format 32/70×90. Coli tipar 3¾+12 pag. coliță tipar înalt. B 127.

Tiparul executat sub comanda nr. 2059 la Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918" str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97 București, Republica Socialistă România

Editura Militară

Ajuns la cîrma Țării Românești în perioada tulbure care a urmat după moartea lui Mihai Viteazul, Radu Șerban (1602—1611) a avut de luptat cu mari greutăți înăuntrul și în afara țării, cărora a reușit totuși să le facă față cu succes în cei aproape nouă ani cît a stat pe tronul muntean. În tot acest răstimp el s-a remarcat printr-o deosebită abilitate politică și prin multă pricepere militară, dovedindu-se a fi unul dintre voievozii de seamă ai țărilor române.

Lei 4